

6360 SAYILI YASAYA ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN MUHAFAZAKÂR DEMOKRAT KİMLİK TANIMI ÜZERİNDEN BAKIŞ: PEKİŞEN İKTİDARLA MERKEZİLEŞEN YEREL YÖNETİME DOĞRU

Hakan ÖZDEMİR*
Yahya DEMİRKANOĞLU**

ÖZET

Bu çalışmada 6360 sayılı Yasanın Adalet ve Kalkınma Partisi'nin "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı üzerinden irdelenmesi amaçlanmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarını pekiştirdikçe merkezileşme eğilimine yöneldiğinin iddia edildiği bu çalışmada, öncelikle Milli Görüş Hareketi'nden Adalet ve Kalkınma Partisi'ne kadar Türk siyasal hayatının tarihi gelişimi ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra da 6360 sayılı Yasa, ana hatlarıyla ele alınarak "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı üzerinden irdelenmiştir. Çalışmanın sonunda, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarını pekiştirdikçe yerel yönetimlere verilen yetkilerin bir bölümünü merkeze çekme eğilimine yöneldiği, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde gözetilen birtakım yerel demokrasi ilkelerinden ve uluslararası metinlerde ele alınan haklardan uzaklaşmaya başladığı sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Adalet ve Kalkınma Partisi, Avrupa Birliği, Merkezileşme, Milli Görüş Hareketi, Muhafazakâr Demokrasi, Yerel Yönetimler.*

ABSTRACT

A GLANCE AT THE LAW 6360 OVER THE CONSERVATIVE DEMOCRAT IDENTITY OF THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY: TOWARDS CENTRALIZED LOCAL ADMINISTRATIONS WITH A REINFORCED GOVERNMENT

The purpose of this study is to examine the Law 6360 over the 'Conservative democrat' identification of the Justice and Development Party. It has been claimed in this study that as the Justice and

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü (hakan.ozdemir@inonu.edu.tr)

** Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Adilcevaz Meslek Yüksekokulu (y.demirkanoglu@beu.edu.tr)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. VIII, No. 2, (Ekim 2015)

Development Party reinforces its power in the government, it is gradually becoming centralized. Firstly, information on the Turkish political life from the Nationalistic Vision Movement to the Justice and Development Party, and on the description of 'conservative democrat' identity of it has been given. Then the Law 6360 has been handled with its main lines, and also examined in the light of the 'conservative democrat' identity. In the last part of the study, it has been concluded that as the Justice and Development Party reinforced its power in government, it has adopted an inclination to drive back some of the authorities given to the local administrations, and has started to move away from some local democracy principles, which were formerly cared for in the European Union membership process, and also from the rights stated in international texts.

Keywords: *The Justice and Development Party, European Union, Centralization, National Vision Movement, Conservative Democracy, Local Administrations.*

Giriş

Siyasette başarılı olabilmenin yolunun Kemalist düzenle çatışmaktan ve dini söylemlere dayanan enstrümanların kullanımından kaçınmadan geçtiğini düşünen isimlerle kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), kuruluşundan on beş ay sonra katıldığı 3 Kasım 2002 genel seçimlerinden bu yana başarılı bir siyasi performans sergilemiş, yeni bir siyaset tarzını ve siyasi kimliği benimsemiştir. Bu siyaset tarzını “muhafazakâr demokrasi” ve siyasi kimliğini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan AK Parti, İslamcı ve etnik kökene dayanan partilerden ziyade bir kitle partisi olma amacını taşımış, muhafazakârlıkla liberalliği birbirine eklemleyen Özal geleneğini devam ettiren bir çizgide yer almayı yeğlemiştir. Kendisine meşruiyet zemini sağlayacak alanlardan biri olarak gördüğü dış politikada da Milli Görüş geçmişini reddederek yönünü AB ve ABD’ye dönen AK Parti, hukuk devleti normlarını benimseyen sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir iktidar, güçlendirilmiş bir yerel yönetim ve işleyen bir piyasa ekonomisini talep eden, ulusal kimlik, din, aile, tarihi övünç gibi değerlerle muhafazakâr değerleri yoğurmaktan yana olan bir siyasi parti profili çizmiştir. Özal’ın siyasi mirasını yeniden canlandırma gayesinde olan AK Parti, Özal döneminde başlatılan kamu yönetimi ve mahalli idareler reformunu AB’ye üyelik sürecinin gereklerini de dikkate alarak sürdürmeye çalışmış, yerel siyaseti güçlendirme yolunda önemli adımlar atmıştır. Ancak AK Parti’nin iktidarını pekiştirdikçe muhafazakâr demokrat kimlik tanımındaki temel argümanlardan uzaklaşarak yerel yönetimlere verilen yetkilerinin bir bölümünü merkeze çekme eğiliminde olduğu, AB’ye üyelik sürecinde gözetilen birtakım yerel demokrasi ilkelerinden uzaklaşmaya başladığı, özellikle bu çalışmada ele alınan 6360 sayılı Yasa incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır.

6360 sayılı Yasanın AK Parti'nin "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı üzerinden irdelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu amaçla sürdürülen çalışmada, öncelikle Milli Görüş Hareketi'nden AK Parti'ye Türk siyasal hayatının tarihi gelişimine ve AK Parti'nin muhafazakâr demokrat kimlik tanımına değinilecektir. Daha sonra da 6360 sayılı Yasa ana hatlarıyla ele alınarak, "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı üzerinden irdelenecektir. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden bölümde AK Parti'nin siyasi tarihi ve kimlik tanımına, ikinci bölümde genel hatlarıyla 6360 sayılı Yasaya değinilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise, 6360 sayılı Yasa AK Parti'nin "muhafazakâr demokrat" kimlik tanımı üzerinden irdelenecek ve çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

1. Türk Siyasi Yaşamında Muhafazakâr Sağın "En Güçlü" Son Halkası: Muhafazakâr Demokrat Adalet ve Kalkınma Partisi

1.1. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Selefi Olan Milli Görüş Hareketi Partileri Üzerine

Türk siyasetinde muhafazakâr sağın "en güçlü" son halkası olan AK Parti'nin siyasi serüveninin ve kimlik tanımının sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için, Parti kurucularının ve yöneticilerinin büyük bir bölümünün içinden geldiği Milli Görüş Hareketi ile konuya başlanmasında yarar vardır. Muhafazakârlığın daha özelde İslam'la ilişkilendirilerek algılandığı Türkiye'de, dini duyarlılığı bulunan siyasal örgütlenmeler açısından iki kırılma noktasının bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, Milli Görüş Hareketi'ni başlatan Milli Nizam Partisi (MNP)'nin 16 Ocak 1970'de kurulmasıyla gerçekleşmiştir (MNP'nin ardından kurulan Milli Selamet Partisi (MSP), Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP) ve Saadet Partisi (SP)'nin de Milli Görüş Hareketi'nde yer aldığı kabul edilebilir) (Okutan, 2006: 315-316). İkincisi de Milli Görüş Hareketi içinde yaşanan bölünmenin neticesinde beliren ve Milli Görüş Hareketi'nin yükselen kanadı olan "Yenilikçiler"ın çalışmalarıyla 14 Ağustos 2001'de AK Parti'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir (Pamuk, 2001: 171).

16 Ocak 1970'de Necmettin Erbakan'ın liderliğinde on sekiz kişi tarafından kurulan MNP, başından beri birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalan ve siyasi ömrü kısa soluklu olan bir partidir. Bağımsız bir İslamcı siyaset yapma konusunda tecrübesiz olan MNP'ye güç veren cemaatler içinde güçlü ve daha da önemlisi dışa açık bir entelektüel üretim yapılamadığı gibi, MNP'nin İslamcılığının düşünsel olarak sağcılıktan kopmamış olması ve kendilerinin sağı bölmeye suçlanmak gibi

birçok sorunu bulunmaktaydı. Bu sorunlarla yüzleşen MNP, kısa sürede acemiliğinin, tabanındaki heyecanın ve devlet aygıtının henüz güçlü bir İslami partiyi hazmedecek bünyeye sahip olmamasının kurbanı olmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin 20 Mayıs 1971'deki kapatma kararıyla siyasi ömrü son bulan MNP'nin ardından 11 Ekim 1972'de kurulan MSP, Batı dünyasının teknolojisine genel olarak sıcak bakan; ancak Batı'nın siyasal değerlerine kayıtsız kalan, Cumhuriyet'in resmi paradigmasını oluşturan "muasır Batı medeniyetiyle bütünleşme ideali"nde bir gedik açarak ülkenin rotasını İslam ülkelerine çevirmeyi ve Türkiye'nin başını çektiği bu dünyada yeni bir blok oluşturmayı dış politikanın ana hedefi haline getirmeyi amaçlayan bir siyasi parti profili çizmiştir (Çaha, 2007: 147). MSP, selefi olan MNP ile paralel olarak küçük sanayici ve tüccara dayalı bir ulusal gelişmeyi öngören bir siyaset izlemesi hasebiyle karşı devrimci ya da Atatürk karşıtı bir siyasi parti olarak damgalanmasına rağmen (Kongar, 2006: 179-180), mevcut ekonomik düzene yoksul kitlelerden gelen tepkiler, taşra sermayesinin ekonomik ve sosyal gelişmeler karşısında uğradığı zarardan ve duyduğu tedirginlikten, dindar kesimin umut bağladığı yeni bir oluşum olması nedeniyle katıldığı seçimlerde beklenmedik bir başarıya imza atmıştır (Poyraz, 2010: 316). Katıldığı 1973 genel seçimlerinde % 11.8 oranında oy alan MSP, 7 Şubat 1974'te güvenoyu alan ve on ay süren CHP-MSP Koalisyon Hükümeti'nde (Demirel, 2013: 75) ve 1977 genel seçimlerine kadar işbaşında kalan I. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde yer almıştır (Tekin ve Okutan, 2011: 182). 5 Haziran 1977'de yapılan genel seçimlerde de hiçbir siyasi partinin gerekli çoğunluğa ulaşamamasından dolayı kısa ömürlü koalisyon ve azınlık hükümetleri birbirini izlemiştir. Öncelikle Bülent Ecevit'in başbakanlığında kurulan CHP azınlık hükümetinin güvenoyu alamaması üzerine, Süleyman Demirel'in başbakanlığında kurulan II. Milliyetçi Cephe Hükümeti'ne dâhil olan MSP, uzun ömürlü olmayan bu hükümetin yerine Demirel tarafından kurulan azınlık hükümetine (43. Hükümet) de dışarıdan destek vermiştir (Demirel, 2013: 75-76). Ancak bu hükümet, 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesiyle sona ermiş ve diğer siyasi partiler gibi MSP de kapatılmıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'nin ardından cuntacıların demokratik hayata dönüş kararıyla (Poyraz, 2010: 316) 13 Temmuz 1983'te kurulan RP, MSP'nin yerine kurulan Milli Görüş Hareketi'nin yeni siyasi partisi olarak Türk siyasal hayatındaki yerini almıştır (Çakır, 2005: 548). Kurulmasından yaklaşık dört ay sonra yapılan 1983 genel seçimlerine Milli Güvenlik Konseyi vetosundan dolayı katılamayan RP, 1984 yerel seçimlerinde oyların % 4.4'ünü (Yavuz, 1997: 71), 1987 genel seçimlerinde ise, % 7.3'ünü almayı başarmıştır. 1989 yerel seçimlerinde oy oranını % 9.8'e çıkaran RP, 1991 genel seçimlerinde ise, % 16.2'ye erişen oy oranıyla oylarını ikiye katlamıştır. 1994 yerel seçimlerinde oyların % 19.1'ini alarak

en büyük başarısını elde eden RP, ertesini yıl yapılan 1995 genel seçimlerinde oyların % 21.3'ünü alarak seçimden birinci parti olarak çıkmıştır (Çakır, 2005: 548-549; Yılmaz, 2012: 365-366). Ancak seçimlerden birinci parti olarak çıkmasına rağmen Meclis'te grubu bulunan hiçbir partinin koalisyon kurmaya yanaşmadığı RP (Poyraz, 2010: 318), üç aylık ömrü olan Anavatan Partisi (ANAP)-Doğru Yol Partisi (DYP) Koalisyonu içinde yer almamıştır. 6 Mart 1996'da kurulup, 6 Haziran 1996'da Başbakan Mesut Yılmaz'ın istifasıyla sona eren 53. Hükümet'in ardından RP ile DYP arasında yapılan ittifakla 28 Haziran 1996'da, Refah-Yol olarak adlandırılan koalisyon hükümeti, Büyük Birlik Partisi (BBP)'nin desteğiyle kurulmuştur (Tekin ve Okutan, 2011: 220). Ordunun ve laik çevrelerin çekinceleri dikkate alınarak kurulan Refah-Yol Hükümeti koalisyon protokolüne göre de bir yıl sonra başbakanlığın RP'den DYP'ye geçmesi öngörülmüştü (Akın, 2012: 455).

Ancak bu Hükümet de 28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu (MGK) bildirisinin açıklanmasıyla iyice sıkışmış bir alanda, MGK gözetim ve denetimi altında faaliyetlerini icra etmeye mahkûm hale gelmiştir. MGK bildirisinin akabinde 21 Mayıs 1997'de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın "laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline geldiği" gerekçesiyle RP'nin kapatılması istemiyle açtığı dava ise, Partiyi iyice çıkmaza sokmuştur. Nihayet DYP ile yapılan koalisyon protokolü gereği, Erbakan'ın başbakanlığı Çiller'e devretmek amacıyla 18 Haziran 1997'de istifa etmesiyle Refah-Yol Hükümeti de rafa kaldırılmıştır (Erdoğan, 2007: 19).

16 Ocak 1998 tarihli Anayasa Mahkemesi kararıyla "laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline geldiği" gerekçesiyle RP kapatılmış, Erbakan ve dört arkadaşına siyasi yasak getirilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma kararı verilmeden önce, partinin kapatılma tehlikesini gören yetkililerce, İsmail Alptekin'in başkanlığında 17 Aralık 1997'de FP kurulmuştur. RP'nin kapatılmasına dair Anayasa Mahkemesi kararının ardından bağımsız kalan RP'li milletvekillerinin FP'ye geçişinde fazla sorun yaşanmamış olup, siyasi yasaklı isimler dışındaki bütün partililer FP'ye geçmiştir (Karaalioglu, 2001: 10-11). Ancak FP'nin kaderi de selefi RP'ninki gibi olmuştur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, Anayasanın 69. ve 88. maddelerinin ihlal edilmesi ve FP'nin RP'nin devamı olması, ayrıca kapatılan partinin yöneticilerinin bir başka partinin yöneticisi ya da denetleyicisi olamayacağı ve partinin laikliğe aykırı eylemlerin odağı olduğu gerekçeleriyle FP hakkında 7 Mayıs 1999'da Anayasa Mahkemesi'ne kapatma davası açılmıştır (Aykol, 2009: 258).

Bu dönemde tek sorunu hakkında açılan kapatma davası olmayan FP,

kuruluşundan sonra Parti yönetiminde kimlerin olacağı sorunuyla da yüzleşmek durumundaydı. Aslında baştan beri, RP yönetiminde üst düzey görev yapan isimlerin FP’de de etkin rol oynayacakları belliydi. Sorun daha çok 14 Mayıs 2000’de yapılacak olan FP Kongresi’nde kimin genel başkanlık koltuğuna oturacağıydı (Karaalioğlu, 2001: 11). FP’nin 14 Mayıs’taki kongresi, Milli Görüş açısından oldukça farklı geçmiştir. Bu kongreye kadar tek adayla kongreye gitmeye alışık olan Milli Görüş Hareketi, ilk kez birkaç adayın çıktığı bir yarışa şahitlik etmiştir. FP Genel Başkanı Recai Kutan’ın kongrede yeniden aday olacağını açıklamasının ardından, FP Grup Başkanvekili Bülent Arınç, milletvekilleri Abdüllatif Şener ve Abdullah Gül de genel başkanlığa adaylığını koymuştur. Ancak Kutan’ın karşısına üç ayrı aday olarak çıkan bu muhalefet kanadının kazanma şansının düşük olduğu anlaşılınca, eski İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın da katıldığı bir toplantıda Gül üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Böylece, 14 Mayıs’taki kongrede Kutan ve Gül yarışmıştır (Poyraz, 2010: 325). Kutan’ın 521 oya karşı 633 oyla birinci olmasıyla başarısızlığa uğrayan bu girişim, FP’nin RP’nin devamı ya da yalınkat tekrarı olmadığını göstermekteydi. FP’nin kongre deneyimiyle Milli Görüş geleneğinde derin bir çatlak yaşanmıştır. FP, Partinin cemaatçi yapısının korunmasından yana olan “Gelenekçiler” ve parti içi muhalefeti sürdüren ve partililiği ön plana çıkaran “Yenilikçiler” şeklinde ikiye ayrılmıştır (Yıldırım, 2002: 67).

“Yenilikçiler”, RP’nin iktidardan uzaklaştırılmasının ardından siyasette başarılı olabilmenin tek yolunun Kemalist düzenle çatışmaktan kaçınmak olduğunu ve siyasette dini söylemlere dayanan enstrümanların kullanımından uzak durulması gerektiğini düşünen partililerden oluşmuştur. Erdoğan’ın liderliğindeki “Yenilikçiler”, Partinin özellikle demokrasi, insan hakları ve Batıyla ilişkiler gibi konulara ilişkin yaklaşımında da revizyona gidilmesi gerektiğini savunmuştur (Yılmaz, 2008: 53). 28 Şubat sürecinde RP’nin kapatılmasından Partinin “efsanevi” lideri Erbakan’ı sorumlu tutan (Tekin, 2004: 53) ve örgütlü bir muhalefet yürüten “Yenilikçiler”in parti içinde arzu ettikleri siyaset tarzını yürütemeyecekleri kısa sürede anlaşılmıştır. Ancak “Yenilikçiler”in FP’den ayrılmasına gerek kalmadan, Anayasa Mahkemesi kararıyla 15 Aralık 2000’de FP kapatılmıştır (Akdoğan, 2005: 624).

1.2. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Siyasi Serüveni ve Kimlik Tanımı Üzerine

FP’nin kapatılması, AK Parti’nin de kuruluş sürecini hızlandırmıştır. 28 Şubat sürecindeki yenilgiyi mevzi kayıp olarak niteleyen İslamcı kesimlerde, farklı kurumlar altında örgütlenmeye, FP’nin ardından SP’yi kurmaya, Milli Görüş

Hareketi'nde siyaset yapmaya devam edenler elbette ki olmuştur. Ancak toplumda “ne zaman iktidara gelseler engellenecekler” şeklinde yaratılan algıya, yaşanan sorunların İslamcılığın “ideolojik yenilgisine” dayandığı tespitini yapanlar da eklenince, farklı bir çatının altında daha popüler örgütlenmelere gitmeyi tercih edenler ve Milli Görüş Hareketi içinde sivrilen “Yenilikçiler”, Türkiye'nin 39. siyasi partisi olarak 14 Ağustos 2001'de kurulan AK Parti'nin kuruluş sürecinde yer almıştır (Yılmaz, 2005: 615). Özellikle hikâyesi adeta Erbakan'ın kırk yaşından sonraki hayat hikâyesiyle özdeşleşen Milli Görüş Hareketi'nin Erbakan'a rağmen Erdoğan'ın AK Parti'sine yönelmesi, kritik dönemlerde Milli Görüş partileri üzerinde en az Erbakan faktörü kadar belirleyici olan ve zaman zaman onunla ters düşen toplumsal taban faktörünün önemli olduğunu ve sosyo-ekonomik taleplerin siyasal temsili söz konusu olduğunda Milli Görüş Hareketi'nin pek öyle kayıtsız şartsız bir itaat anlayışıyla Erbakan'a bağlı olmadığını göstermiştir (Küçükyılmaz, 2009: 87).

Nitekim Erdoğan'ın liderliğinde palazlanan ve kuruluşundan on beş ay sonra 3 Kasım 2002 genel seçimlerine katılan AK Parti, seçimlerde aldığı % 34.4'lük oy oranıyla Türk siyasetinde gerçek bir deprem etkisi yaratmıştır. Ülkede 1980 sonrası döneme damgasını vuran hemen hemen bütün siyasi partiler Meclis dışında kalmış, seçimlerden sonra barajın altında kalan Demokratik Sol Parti (DSP), ANAP ve DYP liderleri siyaseti bırakma kararı almıştır (Tekin ve Okutan, 2011: 229). AK Parti 3 Kasım 2002'deki bu başarısını, 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde oylarını % 40'a çıkararak devam ettirmiştir. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde de, Cumhuriyet mitingleri, 27 Nisan e-Muhtırası, Cumhurbaşkanı seçim süreci ve bu süreçte yaşanan “367” tartışmalarının oluşturduğu siyasi türbülans ve belirginleşen karmaşa sonucunda % 46.58 oranında oy alarak parsayı toplamıştır (Kurt, 2009: 7). 29 Mart 2009 yerel seçimlerinden % 38.8 oranında oy alarak birinci çıkan AK Parti, 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde % 49.9 oranında oy alarak üçüncü kez tek başına iktidara gelmeyi başarmıştır. AK Parti'nin göstermiş olduğu bu siyasi başarıyı, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden % 45.5 oranında oy alarak yine birinci parti olarak çıkması izlemiştir.

Kuruluşundan bu yana başarılı bir siyasi performans sergileyen, kurucuları ve yönetici kadrosunun çoğunluğu Milli Görüş Hareketi içinden gelen AK Parti'de, Turgut Özal sonrası ANAP ile yollarını ayıran muhafazakâr siyasetçiler, bazı DYP (Bingöl ve Akgün, 2005: 6) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) milletvekilleri, geçmişte farklı partilerde görev alan eski siyasetçiler, belediye başkanları, iş camiası ve meslek kuruluşlarının temsilcileri yer almıştır (Pamuk, 2002: 92). Radikal bir İslami söylemle ülkede ordunun sahip olduğu örtülü iktidarın çıkardığı engelleri

aşmanın mümkün olmadığı tecrübesine sahip isimlerle kurulan AK Parti, yeni bir siyaset tarzı benimsemiştir (Gürkan, 2011: 5). AK Parti benimsediği bu siyaset tarzını, Erdoğan'ın sunuş kısmını yazdığı ve Yalçın Akdoğan tarafından kaleme alınan "Muhafazakâr Demokrasi" adlı kitapta "muhafazakâr demokrasi"; siyasi kimliğini de "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlamıştır (Akdoğan, 2003: 6).

Türk siyaset tarihinde ilk kez parti programında muhafazakârlıktan bahseden ANAP'tan sonra muhafazakâr kimliği kuruluşunda, programında ve seçim beyannamesinde yazılı olarak belirten siyasi parti (Aksu, 2012: 28) olan AK Parti, siyasal İslamcılığı ve Milli Görüş kimliğini de reddetmektedir. Ancak Milli Görüş kimliğini terk ettikten sonra bir meşruiyet arayışı içerisine giren AK Parti, uluslararası siyasi arenada kabul gören "muhafazakârlık" kimliğiyle kendisini İslamcı ve bu nedenle de gizli gündemi olan bir siyasi hareket olduğuna dair endişeleri bertaraf etmek amacıyla sahip olmasından dolayı, evrensel meşruiyete sahip bir kimliğe sarılma yoluna gitmiştir (Akdoğan, 2004: 122). Başka bir ifadeyle selefi olan Milli Görüş partileriyle arasına mesafe koyarak muhafazakâr demokrat kimlik tanımına başvuran AK Parti, bu suni kimlik tanımıyla sistemle barışık bir görüntü çizmeyi, İslamcı ve etnik kökene dayalı partilerden ziyade bir kitle partisi olma amacı taşıdığını belirtmeyi (Doğanay, 2007: 68), günlük hayatta dini değerlere duyarlı toplum kesimlerine yönelik bir çağrıda bulunmayı ve içinden çıktığı Milli Görüş Hareketi'ne ihanet etmeden farklı bir kulvarda yeni bir açılım yapma olanağına kavuşmayı amaçlamıştır (Akgün, 2006: 26). AK Parti, bu kulvarda muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde siyaset yaptığı coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak, yerli ve köklü değerler sisteminin evrensel standarttaki muhafazakâr çizgisiyle yeniden üretilmesini (Aksu, 2012: 36); Türk siyasal hayatında yaşanan din-siyaset, gelenek-modernlik, din-devlet gibi birçok sorunun çözümü açısından siyasetin normalleştirilmesini (Akdoğan, 2004: 626), siyasetin kamplaşma ve kutuplaşma yerine uzlaşma, bütünleşme ve hoşgörü üzerine kurulmasını, geleneksel yapının bazı değerlerinin ve kazanımlarının korunarak değişimin sağlanmasını hedefleyen bir parti görünümüne bürünmeyi yeğlemiştir (AK Parti 2012: 6).

Muhafazakâr demokrat kimlik tanımında; ahlak, ulusal kimlik, tarihi övünç, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, çoğulculuk, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi değerlerle muhafazakâr değerleri sentezlemeye çalışan AK Parti, liberal ve ilerici yönüyle birlikte milli, kültürel ve dini kimlik ve değerlere gösterdiği duyarlılıkla kendini değiştirme gayesi güden bir oluşumdur (Sambur, 2009: 121). Bu oluşumun temel dinamikleri arasında; sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, sendikalar ve özel sektör temsilcilerinin görüşlerini alacakları ortak kurul,

komisyon, kriz masası ve her türlü platformun oluşturulması ve bu kuruluşlara büyük önem verilmesi, ayrıca sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar talebi de yer almaktadır (Aksu, 2012: 36). Sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar talebi, AK Parti'nin muhafazakâr demokrat söyleminin farklı bir eksenini teşkil etmektedir. Ancak bu talebin dayandığı temel argüman, Yeni Sağ'ın ve neo-liberal politikaların 1980'lerden günümüze kadar ileri sürdüğü "devletin küçültülmesi" tezinin ötesine geçememektedir. "Devletin asli işlevlerine çekilmesi", "küçük ama dinamik ve etkili bir devlet"e dönüşmesi, "ekonomik faaliyetlerinin daraltılması", AK Parti için siyasal iktidarın sınırlandırılmasının başlıca biçimini oluşturmaktadır (Doğanay, 2007: 81). Yalçın Akdoğan tarafından kaleme alınan ve AK Parti'nin siyasi manifestosu olarak yayınlanan "Muhafazakâr Demokrasi" adlı kitapta da "AK Parti'nin hukuk devleti normlarını benimseyen, asli fonksiyonlarına çekilmiş, küçük ama dinamik ve etkili bir devletten yana olduğu" belirtilmiştir (Akdoğan, 2003: 113). Siyasal iktidarın sınırlandırılması temasını yoğun bir şekilde işleyen AK Parti, programında, "bütün politikaların merkezine bireyi koyduğunu ve bireyi tüm politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri saydığını, hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim anlayışının teminatı olacağını" ifade ederek (AK Parti, 2001), araçsal devlet anlayışını benimsemekte ve bu yönüyle liberal demokrasi kuramına yaklaşmaktadır (Kahraman ve Evre, 2008: 69).

Muhafazakâr demokrasinin devlet algısının yanı sıra, yerel yönetimlere bakışının da ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Erol Kaya ve Hulusi Şentürk tarafından yazılan ve muhafazakâr demokrasinin yerel yönetimlere yönelik vizyonunu değerlendirmeye yönelik ilk eser olan "Muhafazakâr Demokraside Yerel Yönetim Vizyonu" adlı esere bakılmasında yarar vardır. Eserde Kaya ve Şentürk (2007: 37-41), yerel yönetimlerde muhafazakâr demokrasinin yönetim ilkeleri adı altında saptadıkları şu on beş ilkeye yer vermektedir: "Önce insan", "adalet", "şeffaflık", "dürüstlük", "planlı, etkin ve verimli çalışma", "kaliteli hizmet", "katılımcılık", "sürekli gelişim", "sürdürülebilirlik", "vatandaş odaklı yönetim", "sosyal belediyeçilik", "yerel kalkınma", "işbirliği ve koordinasyon", "kentlilik bilinci", "kent hukuku ve kentli hakları".

AK Parti'nin 30 Mart 2014 yerel seçimleri için hazırladığı seçim beyannamesinde; "katılımcı belediyeçilik", "kültürel belediyeçilik", "sosyal belediyeçilik", "çevre dostu belediyeçilik" ve "hizmet belediyeçiliği" (AK Parti, 2014: 12) şeklinde sıralanan beş hizmet alanı da bu ilkelerle paralellik göstermektedir. 12 Haziran 2011 genel seçimleri arifesinde AK Parti tarafından ilan edilen seçim beyannamesinde ise, bu ilkelerden farklı olarak yerel yönetimlerin AB

standartlarına ulaştırılacağı ve idari yönden yeniden yapılandırılacağı, yerel yönetimlere mali açıdan verilen desteğin de arttırılacağı belirtilerek, yerel yönetimlerin güçlendirileceği ve uluslararası standartlara kavuşturulacağı vurgulanmıştır (AK Parti, 2011).

Sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar ve güçlendirilmiş bir yerel yönetimden yana olan AK Parti'nin siyasal meşruiyet kaygısıyla saptadığı muhafazakâr demokrat söyleminin üç adresi bulunmaktadır: Birinci adres, kuşkusuz “yerli” hassasiyetlere yapılan vurguyla seçmen kitlesidir. İkinci adres, muhafazakârlık gibi meşruiyet problemi bulunmayan “Batılı” bir ideoloji dolayısıyla dış kamuoyuna verilen “sıcak” güven verici mesajdır. En önemlisi ise, merkeze dönük olarak verilmek istenen “siyasal İslamcılıkla” ilişkimiz yok şeklindeki mesajdır (Yıldız, 2004: 46).

AK Parti'nin oluşumunu sağlayan kesim, İslam ile siyaset arasındaki ilişkiye yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu kesimin kendi içinde farklılaşarak “modernleşmesi”, dinle siyaset arasına yeni bir süzgeç koymasının sosyolojik ve siyasal iradesini ifade eden bu durum, önemli bir modeli teşkil etmektedir (Bayramoğlu, 2004: 251). Yaratılan bu model ile geleneği, tarihi ve toplumsal kültürü önemseyen muhafazakârlığın dini de önemseyerek demokratik bir formatta kendisini inşa etmesinin önemli bir açılım olacağına inanılmıştır (Aksu, 2012: 36-37). Bu inancı paylaştığını belirten AK Parti, İslami kimliğin ve yapıların siyasal temsili yerine toplumsal hayatietini sürdürmesi gerektiğine ilişkin stratejik bir tercihe yönelmiştir. AK Parti'nin bu tercihi, Milli Görüş çizgisinden kimliği, söylemi ve programıyla farklılaşan bir partinin oluşumunu ve büyük bir kitlesel desteğe erişimini olanaklı kılmıştır (Dağı, 2004).

Siyasal İslam'ı tasfiye etmek amacıyla olmayan; ancak siyasal İslamcı bir parti olarak da tanımlanmamak için hareket eden (Akdoğan, 2004: 108) AK Parti'nin yapmak istediği, siyasal İslam merkez sağ sarkacının dışına çıkarak, önemli ölçüde yeni bir toplumsal taban oluşturup, bunu sürekli kılmak için “sağcılaşmadan ve siyasal İslamcılığa savrulmadan” çevrenin taleplerini demokratik sistem içine taşımak ve merkezi buna göre dönüştürmek (Yıldız, 2004: 45), çevrenin ihtiyaç, beklenti ve isteklerini merkeze taşıyarak merkezin diline doğru tercüme etmektir. Gerçekten de AK Parti'nin ortaya koyduğu söylem ve siyaset dili açısından merkeze kaydığı, siyasete taşıdığı değer ve beklentiler açısından merkezle çevreyi birleştirdiği, yaşanan dönüşüm açısından da çevreyi merkeze taşıdığı söylenebilir (Akdoğan, 2004: 137-138).

Kendisini kitle partisi olarak tanımlayan AK Parti, İslami politik ideolojik değerlerin geniş kitlelerce benimsendiğine dair sanal bir izlenim verirken, hem reel-politik kertede, hem de çekirdek seçmen tabanında meşruluk bulmaya ve pekiştirmeye de girişmiştir. Bu ise, Partinin ideolojik değil, pragmatik bir kimlik inşasına gittiğini göstermektedir (Sarıbay, 2003). Bu doğrultuda kendisini kitle partisi olarak niteleyen AK Parti'nin, aslında merkezde ve merkezin sağında yer alan tüm toplum kesimlerinin oyunu alarak iktidarı elde etmeye çalışan bir catch-all (hepsini yakala) partisi olmayı hedeflediği söylenebilir (Akgün, 2006: 26-27). Nitekim bilindiği üzere, AK Parti'nin kuruluş evresinde Erdoğan'ın gönlünde yatan da Turgut Özal'ın dört eğilimi birleştiren ANAP'ını diriltmekti (Pamuk, 2001: 171). Parti vitrininde milliyetçi sağa, dinci sağa, merkez sağa ve sola mensup birçok isme yer veren ve dört eğilimi birleştirdiğini iddia eden Özal dönemi ANAP gibi, AK Parti de benzer bir stratejiyle kurulmuştur. Milli Görüş gömleğini çıkardıklarını beyan ederek değiştiklerini vurgulayan başta Erdoğan ve Partinin diğer üst düzey yöneticileri, AK Parti'de Milli Görüş çekirdeğini korurken merkez sağdan, liberal görüşlü, hatta solda siyaset yapmış bazı isimleri etkin görevlere getirerek Partiyi merkezde konumlandırmaya çabalamıştır (Oral, 2012).

Tüm kurum ve kurallarıyla işleyen piyasa ekonomisinden yana, devletin ilke olarak her türlü ekonomik faaliyetin dışında olması gerektiğini, devletin ekonomideki işlevinin düzenleyici ve denetleyici olması ve özelleştirmeyi daha rasyonel bir ekonomik yapının oluşması için önemli bir araç olarak gören (AK Parti, 2001) AK Parti'nin kendisini serbest piyasa ekonomisi ve dünya sistemiyle bütünleşen, rekabetçi bir iktisadi anlayışı benimseyen bir parti olarak nitelendirmesi, muhafazakâr kimliğini nerede konumlandığını ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Bu noktada, AK Parti muhafazakârlığının, Türkiye'de muhafazakârlık ve liberalliği birbirine eklemlen Özal geleneğini devam ettiren bir çizgide yer almayı yeğlediği söylenebilir (Doğanay, 2007: 73). Çünkü Özal da ülkede ekonomik, sosyal ve siyasal serbestleşmeyi başlatmış, devlet ve toplumu ayıran sınır üzerinde odaklanmış ve fırsatları devlet karşısında sivil toplumun güçlendirilmesi amacıyla kullanmıştır. Özal politikalarıyla özdeşleştirilen Erdoğan'ın da sürekli buna atıfta bulunması, toplum için Özal'ın mirasını yeniden canlandırma ve bundan kendi yeni politikalarını desteklemek amacıyla yararlanmanın bir yolu olarak değerlendirilebilir. Özal'ın mirasına başvurmanın güçlü bir rezonansı bulunmaktaydı. Çünkü Özal, İslam'ın, kodlama ve meşrulaştırmanın gerçekleştiği bir lügati temsil ettiği modern hayat tarzlarının göstergesini teşkil etmede başarılı olmuştu. Bu durumda, İslami kimliği yeniden tanımlayarak dünyevi başarıyla manevi değerlerin bağdaşmasını gösteren bir kamu politikası modeli söz konusuydu. AK Parti'ye oy veren Sünni-Müslüman kesimin birçoğu da Özal

döneminin restorasyonu için oy vermiştir. Böylece özellikle 3 Kasım 2002 genel seçimleri, “siyasal bir deprem” olmaktan çok, bir restorasyon eylemine dönüşmüştür. Erdoğan’ın Özalimsı reformist mesajı, fırsat alanlarının genişletilmesine kanaat getiren mütedeyyin kesimle uyuşmuştu (Yavuz, 2005a: 348).

Özal geleneğini devam ettiren kuşatıcı siyasal çizgide yer alan AK Parti’nin muhafazakâr demokrat tanımı, Türkiye’nin ve dönemin özgül bağlamında, Avrupa Birliği (AB)’ne uyum sürecine bağlı demokratikleşme reformları çerçevesinde özel bir anlam daha kazanmıştır. Söz konusu reformlar, modernleşme sürecinin “globalleşme” olarak ünlenmiş yeni evresi içinde siyasal düzeni modernleştirmeye dönük bir programı ifade etmektedir (Bora, 2004: 39-39).

Dış politikada yüzünü Doğuya dönen selefi Milli Görüş partilerinin aksine, 3 Kasım 2002 genel seçimlerinin ardından çabalarını AB üyeliği sürecini hızlandırma üzerinde yoğunlaştıran AK Parti liderliği, İslamcı/Milli Görüş geçmişini reddederek dış politikasının hassas konularında dönüşüm yaratmaya çalışmıştır. Bu dönüşümün bir sonucu olarak da, hem kendi tabanında hem de iç ve dış güç merkezleri nezdinde ciddi bir meşruiyet sorunu yaşamıştır. Dolayısıyla dış politika, AK Parti’ye bu meşruiyet zeminini sağlayacak alanlardan biri olarak gözükmüştür. Özellikle AB ve ABD desteği, Parti liderliğinin dönüştüğünün bir göstergesi olarak sunulmaya çalışılmıştır (Uzgel, 2013: 357-358). Çünkü 28 Şubat sürecini tam olarak unutmayan ve neredeyse her eylemi büyüteç altında tutulan AK Parti için en önemli önceliklerden biri kendi varoluşunu garanti altına almaktır. Bunun yollarından biri kuşkusuz, Türkiye için kritik bir öneme sahip olan iki temel aktör olan AB ve ABD ile bağlantıları sıkılaştırmak, genel bir ifadeyle ülkenin küreselleşme sürecine entegrasyonunu derinleştirmektir. AB’ye üyelik sürecinde dinsel ve etnik kimliklerin tanınması ve demokratik alanın genişlemesi karşısında devletin geri çekilmesi, bu konuda kendisini mağdur hisseden AK Parti liderliğinin de işine gelmiştir. Devletin merkezinde kendisini rejimin güvencesi sayan ordunun bulunduğu düşünüldüğünde, AK Parti’nin bu konudaki tavrı daha iyi anlaşılmaktadır. Böylece AK Parti, kendisinin gerçekleştirmek isteyeceği düzenlemelerin AB aracılığıyla yapılması gibi bir kolaylıktan istifade etmek istemiştir (Uzgel, 2013: 366-367). AB normlarına uyum, orduyla AK Parti Hükümetleri arasındaki çatışmaları arttırmasına rağmen, AB’ye uyum sürecindeki bazı değişiklikler ordunun Türk siyasetindeki rolünün azalmasına yol açtığı gibi, AK Parti’nin iç politikada asker-sivil bürokrasi karşısındaki konumunu da güçlendirmiştir (Bac, 2004: 435).

AB üyeliğini ve Kopenhag Kriterlerine uyumu, ne iç ne de dış politikada

İslamcı bir parti olmadığını göstermek için özellikle kullanarak pragmatist bir yol izleyen (Yavuz, 2005b: 111) AK Parti'nin bu tutumu, sadece Partinin meşruiyet gereksinimine bağlanamaz. Çünkü AB'ye katılımdan, çok kültürlükten ve laiklikten yana bir söylem içerisinde bulunan AK Parti'nin ABD'nin desteğini alarak, IMF'nin önerdiği yapısal dönüşüm programını sürdürme vaadinde bulunarak, iktidar olmak için merkeze doğru hareket etme ve siyasal meşruiyeti ülke dışında arama yönünde attığı pragmatik adımlar, aynı zamanda Milli Görüş Hareketi içinde Batı standartlarında demokrasi isteyen yeni bir Müslüman entelektüel kesimin doğuşunun ve Yeni Sağ ekonomik politikalarından yana olan Müslüman işadamları sınıfının gelişmesinin de sosyolojik sonucu (Bakırezer ve Demirer, 2013: 159). Kente göçmüş, burada yetişmiş, dinsel vurgulu okullarda eğitilmiş olan bu entelektüel kesim, demografinin sağladığı olanaklarla günümüzde daha görünür olmaya başlamışlardır. Bu kesim hem dar gelirli Anadolu kesiminde hem büyük şehir çevrelerinde hem de Anadolu'nun zengin kesimlerinde yayılmaktadır. Kısaca kentli ve eğitilmiş olan bu kesim, görünürde yeni muhafazakârlık diyebileceğimiz bir realitenin temsilcileri olarak Batı standartlarında bir demokrasinin, işleyen bir pazar ekonomisinin, bunların teminatı olarak gördüğü AB ve ABD'yle ilişkilerin sürdürülmesinden yana bir tutum sergilemiştir. Bu da kuşkusuz AK Parti tarafından büyük destek görmüştür (Kahraman, 2012).

2. Genel Hatlarıyla 6360 Sayılı Yasa

6 Aralık 2012'de yasalaşan "6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", kent yönetim sistematığında hızlı bir dönüşümü getirmiş ve beraberinde birçok tartışmayı gündeme taşımıştır. Türkiye nüfusunun yaklaşık % 77'sinin ve yüzölçümünün % 51'inin yönetilmesinin hedeflendiği Yasa ile (Çelikyay, 2014: 7) idari yapıda, mali sistemde, siyasal coğrafya, temsil ve katılımı, personel yapısı, hizmet sunumuyla imar ve planlama düzeninde birçok değişiklik söz konusu olmuştur. Yasayla bazı tüzel kişiliklerin kaldırılması, yeni tüzel kişiliklerin yaratılması, idari bağıllık ve isim değişikliği, birleşme ve katılmalar, sınır değişiklikleri ve yetki bölüşümü, Yasanın yönetsel alana ilişkin düzenlemelerini teşkil etmektedir. Mahalli idarelerin alacağı payların yeniden saptanması ve yeni bölüşüm ilişkileri, Yasanın mali alana ilişkin düzenlemelerini; siyasal coğrafyanın dolayısıyla seçim çevrelerinin değiştirilmesiyle temsil ve katılım sürecinin nasıl değişeceği Yasanın siyasal alana ilişkin düzenlemelerini oluşturmaktadır. Mülki sınırlarla belediye sınırlarının örtüştürülmesi uygulamasıyla hizmet alanının genişlemesi, imar ve planlama hizmetleri başta olmak üzere büyükşehir belediyelerinin hizmet sunumuna ilişkin

değişiklikler ise, Yasanın hizmet sunumuna ilişkin düzenlemelerini meydana getirmektedir (İzci ve Turan, 2013: 119-120).

Dolayısıyla mahalli idarelerin görev-yetki ve hizmet alanlarını değiştiren, hizmet üretilen mekânsal yapının saptanmasıyla bu hizmeti sunan kuruluşların yapısını da buna göre yeniden düzenleyen bir yeniden yapılanma sürecini getiren (Genç, 2014: 4) Yasanın gerekçesinde; “küreselleşmeyle birlikte yönetim paradigmasında meydana gelen değişimle birçok gelişmiş ülkedeki kamu yönetimi reformları için temel ilke ve değerler olarak ön plana çıkan etkin, vatandaş odaklı, hesap verebilen, katılımcı, saydam ve olabildiğince yerel bir yönetim anlayışının, vatandaş memnuniyetinin ve artan hizmet beklentilerinin karşılanmasının hedeflendiği ifade edilmiştir. Yasanın gerekçesinde ayrıca, özellikleri itibariyle vatandaşların günlük yaşantısını ve hayat kalitesini doğrudan etkileyen bir nitelik arz eden, halkın refahının artırılması ve hayatının kolaylaştırılmasında sunduğu hizmetlerle doğrudan ilgili olan mahalli idarelerin sürekli biçimde geliştirilmesi ve etkin hizmet üretme kapasitesine sahip hale getirilmesi gerektiği savunulmuş; yönetim, koordinasyon ve planlama bakımından büyükşehir belediye sınırının mülki sınır olacak şekilde optimal ölçekte hizmet üretebilecek güçlü yerel yönetim yapılarının varlığına ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir. Büyükşehir alanında sunulan hizmetlerin tek merkezden yürütülmesiyle ortaya çıkan ölçek ekonomileriyle hizmetlerde etkinlik, koordinasyon ve kalitenin yükseleceği, daha az kaynakla daha çok ve kaliteli hizmet sunulmasının olanaklı hale gelebileceği, bu nedenle de İstanbul ve Kocaeli’ndeki il sınırlarıyla belediye sınırlarını çakıştıran uygulamanın mahalli müşterek nitelikteki kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağladığı ileri sürülerek bu uygulamanın yaygınlaştırılması savunulmuştur (TBMM, 2012: 6-8).

Bu gerekçelerle savunulan 6360 sayılı Yasa, büyükşehir belediyelerinin yapısında birçok önemli değişikliğe yol açmıştır. Yasayla öncelikle, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 3. maddesinin birinci bendinde yapılan değişiklikle büyükşehir belediyesi: “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan, idari ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan, karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” şeklinde yeniden tanımlanmıştır (6360 Sayılı... Kanun, md. 4).

Bu yeni tanımda büyükşehir belediyesi sınırlarının il mülki sınırları olması yeni ve önemli bir hukuksal gelişmedir. Bu düzenlemeyle büyükşehir olma nüfus ölçütünde artık ilin toplam nüfusu dikkate alınacaktır. Yasa, bu düzenlemesiyle

büyükşehir olma koşulunu oldukça kolaylaştırmıştır (Adıgüzel ve Tek, 2014: 78). Yasayla Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı isimle büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür (6360 Sayılı... Kanun, md. 1). Yasanın ardından 22 Mart 2013'te yasalaşan 6447 sayılı Yasayla da 6360 sayılı Yasa'da değişiklik yapılarak Ordu ilinin de büyükşehir olması ve Ordu merkez ilçe sınırları içindeki köylerle belediyelerden oluşan Altınordu ilçesi ve aynı adla da belediye kurulması sağlanmıştır (6447 Sayılı... Kanun, md. 1). Bu iki Yasayla Türkiye'deki büyükşehir belediyesi sayısı 30'a yükselmiştir.

İlk kademe belediyelerine son veren 6360 sayılı Yasa (md. 4) ile büyükşehir belediyelerinin bulunduğu 30 kentteki il özel idareleri de kaldırılmıştır. İl özel idarelerinin her türlü taşınır ve taşınmaz malları, hak, alacak ve borçlarının oluşturulacak bir komisyonla kamu kurumları arasında paylaşılmasını öngören Yasa, il özel idarelerinin kaldırılmasıyla doğan boşluğun kapatılması amacıyla da her büyükşehirde "Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı" kurulmasını öngörmüştür (Karasu, 2014: 185). Büyükşehirlerde il özel idarelerini kaldıran Yasa ile il özel idarelerinin encümen yapısında da değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişikliğe göre il encümeninin valinin başkanlığında, genel sekreterle il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşması öngörülmüştür (6360 Sayılı... Kanun, md. 22). Böylece il genel meclisinin her yıl kendi içinden seçeceği üye sayısı beşten ikiye indirilmiş, genel sekreter encümen olmuş, birim amirleri arasından seçilecek olan mali hizmetler birimi amiri bulunması zorunluluğuna da son verilmiştir. Yasayla 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun ikinci fıkrasına "Bütçe tasarımasının süresi içerisinde kesinleşmemesi hâlinde vali, görüşüyle birlikte durumu İçişleri Bakanlığına bildirir. İçişleri Bakanının otuz gün içinde vereceği karar kesindir." (6360 Sayılı... Kanun, md. 24) şeklinde il genel meclisinin bütçeye ilişkin yetkisini kısmen vesayet altına alan bir hüküm eklenmiştir (İzci ve Turan, 2013: 128).

Yasayla 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile işyerlerinin ruhsatlandırılmasında yerel yönetimlere genel ve münhasır yetki veren genel kurala istisna getirilmiştir. Şöyle ki, Yasanın öngördüğü düzenlemeye istinaden, il özel idarelerince kullanılan bazı ruhsatlandırma yetkileri valiliklere devredilmiştir. Bu bağlamda, 3213 sayılı Maden Kanunu uyarınca maden işletmelerinin ruhsatlandırılmasına ilişkin yetki ve görevler ile 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu'na

göre verilen jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli sular ruhsatına ilişkin yetki ve görevlerin, il özel idarelerinin tüzel kişiliğinin kaldırıldığı büyükşehirlerde valiliklerce yürütülmesi kararlaştırılmıştır (Can, 2013).

Yasayla ayrıca belde belediyeleri ve köyler buldukları ilçenin birer mahallesine dönüşmüştür. Yasayla nüfusu 500'ün altına düşen köyler ve mahalleler de kaldırılırken, “nüfusu 500'ün altında olan yerleşim yerlerinde mahalle kurulamaz” hükmü de getirilmiş, nüfusu 500'ün altına düşen mahallelerin de en yakın yerleşim birimleriyle birleşerek ortak bir mahalle oluşturulması öngörülmüştür (Adıgüzel, 2012: 162).

Yasa, mali konularda da değişiklikler öngörmüştür. Yasayla genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamından büyükşehir belediyelerine aktarılan pay ve büyükşehir belediye sınırlarında yapılan vergi gelirleri tahsilâtı toplamından her bir büyükşehir belediyesine kalan oran arttırılmıştır. Şöyle ki, Yasayla 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun'da yapılan değişikliklerle genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının % 2.85'i büyükşehir dışındaki belediyelere aktarılırken, bu oran % 1.5'e düşürülmüş; % 2.5'i büyükşehir ilçe belediyelerine aktarılırken bu oran % 4.5'e çıkarılmıştır. Büyükşehir sınırları içindeki genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamından büyükşehir belediyelerine aktarılan pay da % 5'ten % 6'ya çıkarılmıştır (Zengin, 2014: 104).

Ayrıca Yasayla büyükşehir sınırlarına dâhil edilecek köylerde ve köy tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülen yerlerde 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'na göre alınması gereken emlak vergisi ile 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu uyarınca alınması gereken vergi, harç ve katılım paylarının beş yıl süreyle alınmaması; bu yerlerde içme ve kullanma suları için alınacak ücretin de beş yıl süreyle en düşük tarifenin %25'ini geçmeyecek şekilde belirlenmesi kararlaştırılmıştır (6360 Sayılı Kanun, geçici md. 1).

Büyükşehir belediye başkanının seçiminde seçim çevresinin büyükşehir belediye sınırından oluşmasını öngören Yasanın, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nda yaptığı değişiklikle mahalli idarelerin taşıtlarına vergi muafiyeti getirilmiş, Yasayla mahalleye dönüşen köylerdeki birçok ruhsatsız yapı usulüne göre ruhsatlanmış sayılmış, mahalleye dönüşen köylerde köy korucuları görevlerini sürdürmeye devam etmiş, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda yapılan değişikliklerle nüfusu 100 binin üzerindeki yerleşmelerde kadınlar ve çocuklar için konukevi açma şartı getirilmiştir (Yıldırım ve Selçuk, 2013: 436-437). Ayrıca Yasa ile büyükşehir

sınırlarında kara, deniz, su, göl ve demiryolu üzerindeki her türlü taşımacılık hizmetlerinin koordinasyon içinde yürütülmesi amacıyla “Ulaşım Koordinasyon Merkezi” kurulması öngörülmüştür (6360 Sayılı Kanun, md. 8).

3. Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümetleri Döneminde 6360 Sayılı Yasa Öncesinde Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler Mevzuatı Alanında Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler

Yukarıda da değinildiği gibi, kurucuları ve yöneticilerinin büyük bir bölümü Milli Görüş geleneğinden gelen; ancak Milli Görüş çekirdeğini korurken merkez sağdan, liberal görüşlü, hatta solda siyaset yapmış bazı isimleri etkin görevlere getirerek kendilerini merkezde konumlandırmaya çabalayan (Oral, 2012) AK Parti, Türkiye’de muhafazakârlık ve liberalliği birbirine eklemeyen Özal geleneğini devam ettiren bir çizgide yer almayı yeğlemiştir (Doğanay, 2007: 73). Bilindiği üzere, İngiltere’de Margaret Thatcher ve ABD’de Ronald Reagan’ın öncülüğünde uygulanmaya başlayarak yayılan ve “devletin küçültülmesi, ekonomik hayattaki düzenleyici görevlerinin minimuma indirilmesi üzerine kurulan yeni kamu yönetimi anlayışını doğuran” neo-liberal politikalar, Türkiye’de 1980 sonrasında Özal döneminde uygulanmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, Özal döneminden günümüze kadar kamu yönetimi ve mahalli idareler reformu da hemen her siyasi iktidarın gündeminde yer bulmuştur. Yalnız istikrarsız koalisyon hükümeti dinamiklerinin güçleştirdiği reform çalışmalarının kararlı bir şekilde başlaması, TBMM’de güçlü tek bir partinin desteğini alan 59. Hükümet (AK Parti Hükümeti) döneminde hazırlanan; ancak yasalaşamayan Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun (Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı)’un hazırlanmasıyla olmuştur (Günel ve diğerleri, 2014: 56).

Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı yasalaşamamakla birlikte, bu Yasa Tasarısı ile Türkiye’de başlayan kamu yönetimi reform süreci, küreselleşme ve Avrupa Birliği’ne entegrasyon çalışmalarıyla bağlantılı olarak kapsamlı yasal düzenlemeleri getirmiştir (Günel ve diğerleri, 2014: 61). Yasa Tasarısı ile AB’ye tam üyelik sürecinde, Türkiye’nin yönetim yapısının çağdaş standartlara kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle kamu hizmetlerinin amacı ve temel ilkeleri ortaya konmaya, merkezi idare ve yerel yönetimler reformu için gerekli hukuki altyapı tesis edilmeye ve bu meyanda merkezi idareyle mahalli idareler arasındaki işbölümünün netleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu işbölümü netleştirilirken Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na uygun şekilde merkezi idarenin görev ve yetkilerinin tek tek saptanarak, bunun dışında kalan tüm görev ve yetkilerin yerel yönetimlere bırakılması öngörülmüştür (Dinçer ve Yılmaz, 2003:

79, 139). Yasa Tasarısı'nın mahalli idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen 8. maddesine bakıldığında; "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'ndan hareketle, niteliği gereği doğrudan merkezi idare tarafından yerine getirilmesi gereken ve mahalli idarelere devredilemeyen görev ve sorumlulukların dışında kalan mahalli müşterek nitelikteki tüm kamu hizmetlerinin mahalli idarelerce yerine getirilmesi" esasının benimsendiği görülmektedir. Ayrıca Yasa Tasarısı'nın 11. maddesinde; "yeni kamu yönetimi anlayışı ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gereği kamu hizmetlerinin mahalline en yakın yerde ve en uygun yönetim aktörleri tarafından çözümlenmesi..." gerektiği belirtilmektedir (Dinçer ve diğerleri, 2003: 106, 109).

Kısaca bu şekilde ifade edilebilen ve yasalaşamayan Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı'nın ruhu, başta mahalli idarelere ilişkin yasaların değiştirilmesiyle adeta o yasalara sirayet etmiştir. Örneğin: 59. Hükümet (AK Parti Hükümeti) döneminde çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kanunu ve bu yasalarda gerçekleştirilen değişiklikler bahsi geçen Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı'nın izlerini taşımaktadır. Mahalli idarelerdeki reform sürecinin sürdüğünü gösteren bir başka gelişme de 12 Haziran 2011'de yapılan genel seçimler öncesinde bazı il belediyelerinin büyükşehir belediyelerine dönüştürüleceğine ilişkin yapılan açıklamalardır. 2012 yılının Mayıs ayında ise, bu hazırlık çalışmalarının olgunlaştığı yapılan yeni açıklamalarla netlik kazanmış ve yoğun tartışmaların ardından bu çalışmanın da konusunu teşkil eden 6360 sayılı Yasa, 61. Hükümet (AK Parti Hükümeti) döneminde, 6 Aralık 2012'de yasalaşmıştır (İzci ve Turan, 2013: 118-119).

Yeni Sağ'ın ve neo-liberal politikaların 1980'lerden günümüze kadar ileri sürdüğü "devletin küçültülmesi" teziyle paralel olarak sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar talebinde bulunan Muhafazakâr Demokrat AK Parti (Doğanay, 2007: 81), başta parti programı olmak üzere, genel ve yerel seçimler için yayımladığı seçim beyannamelerinde de bütün politikalarının merkezine insanı koyduğunu, katılımcı ve vatandaş odaklı bir yönetim politikası izlediğini belirtmiştir. Hatta 12 Haziran 2011 genel seçimleri için yayımladığı seçim beyannamesinde, yerel yönetimlerin AB standartlarına ulaştırılacağı ve güçlendirileceği vurgusunu da yapmıştır (AK Parti, 2011). Özellikle 59. Hükümet döneminde yapılan ve yukarıda bahsi geçen mahalli idareler mevzuatındaki değişikliklere bakıldığında, AK Parti'nin bu yöndeki söylem ve uygulamalarının büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Şöyle ki, 2005'te yasalaşan 5393 sayılı Belediye Kanunu'na bakıldığında, gerek uluslararası metinlerde yer alan hükümleri

gerekse ulusal ölçekte mahalli idareler konularına ilişkin sürdürülen çalışmalarda önerilen çeşitli hükümlere yer verildiği görülmektedir. Örneğin: Katılımcı demokrasi, açıklık ve bilgi edinme, belediye yardımlarından yararlanma şeklindeki “Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi” ve “Avrupa Kentsel Şartı” gibi uluslararası metinlerde de sıklıkla üzerinde durulan haklara (Öner, 2006: 39-40), 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Hemşehri Hukuku” başlıklı 13. maddesinde yer verilmiştir. Herkesi yerleştiği beldenin hemşehrisi kabul eden Yasada, “hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma haklarının olduğuna” değinilmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 13). Kösecik (2007: 714-15)’in belirttiği gibi, 2005’te kabul edilen Yasanın genel gerekçesinde, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile Türkiye’nin adaylık sürecinde bulunduğu AB’nin mahalli idarelere ilişkin genel yaklaşımının izleri de bulunmaktadır. Şöyle ki, “belediyelerin görevlerinin tek tek değil hizmet alanı itibarıyla sayılması ve yasalarla açıkça diğer kamu kurum/kuruluşlarına verilmeyen “mahalli müşterek” nitelikteki her türlü görev ve hizmetin belediyelerce yapılması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın “Özerk Yerel Yönetimin Kapsamı” başlıklı 4. maddesinde öngörülen ilkelere; belediye meclislerinin her ay toplanarak yerel hizmetleri kendi müzakere etmesi... belediye görevleriyle orantılı gelir kaynaklarının sağlanması, belde ve köy birleşmelerinde halkın oyuna başvurulması” gibi madde gerekçelerinde de Avrupa Yerel Özerklik Şartı’nda yer alan düzenlemelere uygunluk dile getirilmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu’yla belediye ilk kez “idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak vurgulandığı gibi, yönetsel denetimle özerklik arasında bir denge oluşturularak ve yerindelik denetiminden vazgeçilerek hukuka uygunluk denetimi getirilmiştir. Ayrıca Yasa, Türkiye’nin çekince koyduğu “yerel yönetimlerin kendi iç idari örgütlenmelerini kurabilmelerini” öngören Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı hükmüne rağmen, zorunlu (yazı işleri, mali hizmetler, fen işleri ve zabita) birimlerinin dışında, diğer (sağlık, insan kaynakları vs.) birimlerin ihtiyaca göre belediye meclisi kararıyla kurulabilmesine olanak sağlaması bakımından yerel özerklik açısından demokratik bir uygulamayı barındırmaktadır (Çelik, 2013: 25-26). Subsidiarite ilkesinin benimsendiği, belediyelerin görev alanının genelleştirildiği ve genişletildiği, vesayet denetiminin sınırlandırılarak belediyelerin idari ve mali açıdan büyük ölçüde özerkliğe kavuşturulduğu 5393 sayılı Belediye Kanunuyla aynı yıl çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu da benzer düzenlemeleri öngörmektedir. Yasayla merkezin birçok yetki ve sorumluluğu il özel idarelerinin görev alanına dahil edilmiş, il özel idareleri yetkileri, personel yapısı, demokratikliği ve özerkliği konularında yapılan yeni düzenlemelerle çok güçlü bir yerel yönetim birimine dönüştürülmüştür (Emini, 2009: 45). Valinin il

genel meclisi başkanı olarak görev yapması geleneğine son veren Yasa, seçim sonuçlarının ilanını izleyen beş gün içinde il genel meclisinin kendiliğinden toplanması ve üyeleri arasından gizli oyla bir başkan ile birinci ve ikinci başkan vekilini seçmelerini öngörmüştür (Keleş, 2006: 151). Yasa, il genel meclisi kararları üzerinde kullanılan vesayet denetimi açısından incelendiğinde; eski yasayla (13 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Kanun-u Muvakkati) valiye verilen öncül denetim yetkisinin kaldırıldığı ve vesayet yetkisinin sınırlandırıldığı görülmektedir. Yasa, valiye hukuka aykırı bulduğu meclis kararını tekrar görüşülmek üzere iade etme yetkisini tanımıştır; ancak Yasada valinin meclis kararını sadece hukuka uygunluk yönünden denetlemesini ve geri gönderilen kararın nitelikli çoğunlukla değil, salt çoğunlukla meclis tarafından aynen kabul edilmesi durumunda kararın kesinleşmiş sayılacağı kabul edilmesi, bu alandaki vesayet denetiminin oldukça hafifletildiğini gösterir niteliktedir (Boztepe, 2014: 107).

59. Hükümet (AK Parti Hükümeti) döneminde çıkarılan ve mahalli idarelerde idari ve mali özerkliği ilk olarak yasal hükme bağlayan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu da büyükşehirler üzerindeki vesayet denetiminin hafiflemesine katkı sağlamıştır. Yasa büyükşehir belediye meclisi ve büyükşehir belediye encümeni kararlarına karşı valiye müracaatla itiraz hakkını kaldırarak, valinin, büyükşehir belediyesi karar organlarının üzerindeki denetim yetkisini hukukilik denetimiyle sınırlamaktadır. Ayrıca Yasayla büyükşehir belediyelerinin seçimle gelen karar ve yürütme organlarının görevlerine ancak yargı (Danıştay) kararıyla son verileceği de hükme bağlanmıştır (Torlak ve Sezer, 2005: 103). Bir yerde büyükşehir kurulabilmesi için 750 bin nüfusa sahip olma şartı öngörülerek siyasi nedenlerle büyükşehir belediyesi kurulmasının güçleştirilmesinin ve bu yönde bir ölçek getirilmesinin amaçlandığı Yasa ile büyükşehir belediyelerinin karşı karşıya bulunduğu sorunların daha hızlı bir şekilde çözülmesi, hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulması hedeflenmiştir (Dedeoğlu, 2011: 134). Yasayla büyükşehir belediyelerinin görev, yetki ve sorumlulukları Anayasanın mahalli idareleri düzenleyen 127. maddesindeki esaslar ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda öngörülen hususlar çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Yasayla 3030 sayılı Yasada sayılan görev ve yetkilere ek olarak, yasalarla büyükşehir belediyelerine verilen görev ve hizmetlerle ilgili her türlü imar uygulamasını yapmak ve ruhsatlandırmak, coğrafi kent bilgi sistemlerini kurmak, sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina yapmak ve bu hizmetlerle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının binalarını onarmak... gibi görev ve sorumluluklar verilmiştir (Taner, 2011: 147).

3 Kasım 2002 genel seçimlerinin ardından çabalarını AB üyeliği sürecini

hızlandırma üzerinde yoğunlaştıran ve AB üyeliğini dış politikada meşruiyet zemini sağlayacak alanlardan biri olarak gören AK Parti tarafından kurulan 59. Hükümet döneminde sadece mahalli idareler mevzuatı alanında değişiklik yapılmamış, aynı zamanda 2006'da çıkarılan 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kanunu ile yarı kamusal nitelik taşıyan, geleneksel bürokratik Türk yönetim anlayışından farklı bir yönetim paradigması çerçevesinde bölge kalkınma ajanslarının kurulması öngörülerek, Türk kamu yönetimi dizgesine farklı bir yapı eklenmiştir. Yasayla kalkınma ajansları, faaliyet gösterdikleri bölgelerindeki merkezi ve yerel yönetim organları, piyasa aktörleri ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde, hem bölge kalkınmasının mimarı olarak tasarlanmış hem de yönetişimci yapılanmalarıyla bölgelerini günümüzün küreselleşmiş dünya ekonomisine eklemleyebilecek temel kamu kuruluşu statüsüne yükseltilmişlerdir (Yılmaz, 2010: 175-176). Böylece Türkiye, AB Konseyi tarafından onaylanan ve Türkiye'nin AB müktesebatına uyum yükümlülükleri dahil olmak üzere Kopenhag kriterlerine uyum çerçevesinde kısa ve orta vadeli öncelikleri ve sağlanacak mali yardımları da kapsayan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken (daha sonra yeniden düzenlenerek 14 Nisan 2003'te kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde kısa vadeli hedefler arasında sayılan) işler arasında yer alan bu yükümlülüğünü de yerine getirmiştir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 87).

Görüldüğü üzere siyasi meşruiyet kaygısıyla muhafazakâr demokrat kimlik tanımına sarılan, bu amaçla sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar talebine dayanan (Aksu, 2012: 36), hukuk devleti normları çerçevesinde küçük ama dinamik ve etkili bir devletten (Akdoğan, 2003: 113), güçlendirilecek ve uluslararası standartlara kavuşturulacak bir yerel yönetim anlayışından yana olan AK Parti, AB'ye üyelik sürecinin gereklerini de dikkate alarak 2002-2007 yılları arasındaki iktidarı döneminde yerel siyaseti güçlendirme yolunda önemli adımlar atmıştır. Erder ve İncioğlu (2013)'nin belirttiği gibi, bu dönemde yapılanlar yerel siyasetteki başarılarıyla iktidara gelen AK Parti'nin merkeze yerleşme ve konumunu sürdürme çabaları olarak ifade edilebilir. Ancak iktidara gelirken yerleşme yanlısı olan AK Parti'nin, iktidarını pekiştirdikçe yerel düzeye verilen yetkilerin bir bölümünü merkeze çekmeye başladığı görülmektedir. Bu durumu, çalışmanın konusunu teşkil eden 6360 sayılı yasada açıkça görmek mümkündür. Söz konusu yasa AB ilkelerinden yerindelik, halka yakınlık, çoğulculuk ve demokratiklik açısından birçok sorunu yapısında barındırmakta olup, AK Parti döneminde yerel siyaset ve yerel demokrasi konusunda sağlanan birçok kazanımı da zayıflatmaktadır.

4. Muhafazakâr Demokrat Kimlik Tanımı Üzerinden 6360 Sayılı Yasanın İrdelenmesi

6360 sayılı yasanın yukarıda değinilen gerekçelerine bakıldığında; soyut, bilimsel araştırma ve çözümlenmelerden yoksun olarak temelsiz ve hatta temenniden öteye gidemeyen varsayımlara dayandığı, hatta bazı gerekçelerinin (İstanbul ve Kocaeli’deki il sınırlarıyla belediye sınırlarını çakıştıran uygulamadan ulaşılan olumlu sonuçların, bu uygulamanın diğer büyükşehirlere de taşınarak buralarda da aynı düzeyde alınacağı varsayımı gibi) yönetsel gerçeklik itibarıyla da anlamlandırılmasının ve ilişkilendirilmesinin oldukça güç olduğu görülmektedir (Zengin, 2014: 102).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda değişiklik yaparak büyükşehre yeni bir tanım getiren 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyesi sınırları, il mülki sınırları olmuştur. Kaynakların verimli kullanılmasını engelleyebilecek olan bu düzenleme, mutlak surette bir belediyeyi ayakta tutan, gelişimini tetikleyen iyi kamu hizmeti verme anlayışını sekteye uğratacak, gerek belediye yetkilileri gerekse orada yaşayan halk için birçok sıkıntıya yol açacaktır (Atmaca, 2013: 179). Çünkü büyükşehir belediyelerinin sınırlarının genişlemesine rağmen yetki ve karar alma süreçleri bakımından adem-i merkezileştirilmediği için, belediye hizmetlerinin büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaşımında mesafe unsuru büyük bir sorun teşkil edecektir. Söz konusu mesafe sorunu vatandaşların büyükşehir hizmetleriyle ilgili il merkezine gitme ihtiyacını da doğuracaktır (Koyuncu ve Köroğlu, 2012: 7).

Anayasada değişiklik yapılmadan, Anayasanın mahalli idareleri düzenleyen 127. maddesine aykırı bir şekilde büyükşehirlerde il özel idaresi yönetimini ortadan kaldıran 6360 sayılı yasa (Gözler, 2013: 40), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile yerel yönetimlerin güçlenmesi bakımından elde edilen kazanımları da zayıflatmıştır. Teorik olarak kent içindeki hizmetlerin sürdürülmesinden sorumlu olması gereken büyükşehir belediyeleri, yasayla il sınırlarındaki tüm ilçe belediyelerindeki ve kırsal alanlardaki hizmetlerden de sorumlu hale getirilmektedir. Söz konusu durum, bir yandan yerindelik ilkesiyle çelişirken diğer yandan yukarıda da değinildiği gibi, hizmet kalitesinde ve etkinliğinde azalmaya yol açacaktır (Günal ve diğerleri, 2014: 64-65). Ayrıca belediyelerin hizmet alanını kırsal alanları da kapsayacak şekilde genişleten ve il özel idarelerini kaldıran Yasa, il idare sisteminde boşlukların doğmasına yol açmaktadır. Kırsal alan yönetiminin belediyelere devredilmesi, kırsal alan planlamasında köy muhtarının, ihtiyar heyetinin, kaymakam ve valinin de devre dışı kalarak mesafe, bilgi ve tecrübe bakımından daha dezavantajlı bir konumda yer

alan büyükşehir belediyelerinin bu konuda tek yetkili kılınmasına neden olmuştur (Gözüaçık, 2014).

Yasayla il özel idarelerinin kaldırılmasıyla doğan boşluğun kapatılması amacıyla kurulması öngörülen Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (Karasu, 2014: 185), özel bütçeli bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde, başında bir “üst yönetici” olarak valinin ve “harcama yetkilisi” olarak da bir vali yardımcısının bulunduğu, merkezi yönetimin tüm bakanlık ve diğer kuruluşlarının illerde yapacakları her türlü yatırım, bakım ve yardım işlerini doğrudan üstlenip yapacak bir yapılanma şeklinde tasarlanmıştır (Güler, 2012: 3). Yasa, “ildeki kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmesi gereken yatırım ve hizmetlerin aksadığının ve bu durumun halkın sağlığı, huzur ve esenliğiyle kamu düzeni ve güvenliğini olumsuz etkilediğinin vali ya da ilgili bakanlıkça tespit edilmesi halinde valinin söz konusu yatırım ve hizmetin ildeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yerine getirilmesini isteyebileceği gibi, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı aracılığıyla da yerine getirebilmesine” olanak tanımaktadır (6360 Sayılı... Kanun, md. 34). Böylece merkezi yönetimin bağlı olduğu kurallar esnetilerek, “yatırım ortamını iyileştirmek” amacıyla öngörülen “tek durak ofisi” benzeri bir etkinlik alanının yaratılmasının hedeflendiği de söylenebilir (Güler, 2012: 3). Ayrıca bu düzenleme, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı yoluyla merkezi yönetimin illerdeki temsilcisi olan valiliğin görev ve yetki alanının yeniden tanımlanarak yönetsel kapasitesinin artırılmasına yol açmıştır. Valinin atanmış bir temsilci olarak il özel idaresinin başı olması bile yerellik açısından tartışmalıyken, il özel idarelerinin kaldırıldığı büyükşehirlerde ikame olarak merkezi yönetimin güçlendirilmiş bir uzantısı olan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı’nın getirilmesi, yerellik ve hizmetlerde yerindelik ilkesiyle çelişmektedir (Günel ve diğerleri, 2014: 66).

Yukarıda değinildiği gibi, il genel meclisinin bütçeye ilişkin yetkisini kısmen vesayet altına alan bir hükmü 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’na ekleyen Yasa ile işyerlerinin ruhsatlandırılmasında yerel yönetimlere genel ve münhasır yetki veren genel kurala da istisna getirilerek, il özel idarelerinin kaldırıldığı büyükşehirlerde bu konuda valilikleri görevlendirerek valiliğin yönetsel kapasitesi genişletilmiştir (Can, 2013).

Ayrıca doğrudan doğruya tüzel kişiliği Anayasadan (127. maddesinden) kaynaklanan belde belediyeleri ve köylerin, büyükşehirlerde tüzel kişiliğini kaldırarak bulunduğu ilçenin birer mahallesine dönüştürerek yine Anayasayı ihlal eden (Gözler, 2013: 42-43) yasa, Türkiye’nin de kabul ettiği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na da birçok açıdan aykırıdır. Yasayla söz konusu Şartın

5. maddesinde geçen “Yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan bir değişiklik yapılamaz” hükmüne aykırı olarak büyükşehirlerdeki il özel idaresi, belde belediyesi ve köylerin tüzel kişiliği yerel halka danışılmadan kaldırılmıştır (Görmez, 2012). Yasayla söz konusu şartın “Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır” şeklindeki 4/3. maddesine aykırı olarak, vatandaşa en yakın yerel yönetim birimlerinden olan köy tüzel kişiliğini kaldırarak bir yerel yönetim birimi olmayan mahalleye dönüştürmekle yerindelik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir (Günel ve diğerleri, 2014: 62). Yasayla tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüşen köyler fiziken şehrin bir parçasına dönüşmektedir. Şehir merkezlerinde yaşayan fertlerin ihtiyaçlarından çok farklı ihtiyaçlara sahip yurttaşların oluşturduğu köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılması, köylerin hak ehliyetini ve karar alma yetkilerini ortadan kaldırmaktadır. Yasayla köyde ikamet eden vatandaşların ihtiyaçlarına, köyle hiçbir irtibatı bulunmayan belediye meclis üyelerince karar verilmesi olanaklı hale getirilmiştir (Gözüaçık, 2014).

6360 sayılı Yasa genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamından büyükşehir belediyelerine aktarılan payı ve büyükşehir belediye sınırlarında yapılan vergi gelirleri tahsilâtı toplamından her bir büyükşehir belediyesine kalan oranı artırmasına rağmen (Zengin, 2014: 104), büyükşehirleri kendilerine verilen yeni görev ve sorumluluk alanlarıyla orantılı olarak yeterli gelir kaynaklarına kavuşturmamıştır. Türkiye nüfusunun yaklaşık % 77’sinin ve yüzölçümünün % 51’inin yönetilmesinin hedeflendiği (Çelikyay, 2014: 7) Yasa ile büyükşehir belediyelerinin genişleyen görev ve sorumluluk alanı için genel bütçe gelirlerinden büyükşehir belediyelerine ve büyükşehir ilçe belediyelerine ayrılan paylarda değişiklik yapılmıştır. Ancak bu değişiklik sonucu beliren payların yeni dağılımının, söz konusu belediyelerin görev ve sorumluluk alanlarıyla orantılı şekilde düzenlendiği söylenemez. Yasa bu bakımdan ele alındığında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın “yerel makamların mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olacaktır” şeklindeki 9/2. maddesine de ters düşmektedir. Ayrıca Yasa, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın Türkiye’nin çekince koyduğu “yeniden dağıtılan kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda, kendilerine uygun bir biçimde danışılacaktır” şeklindeki 9/6. maddesine de aykırı şekilde, yerel yönetimlere danışmadan mali hususlarda birtakım değişiklikler getirmiştir (Yontar ve Dağ, 2014: 148, 159).

Yasa ile yeni büyükşehirlerde vergi tabanı da farklılaşmakta, yeni düzenlemeyle büyükşehir belediyeleri daha az vergi alarak daha fazla hizmet götürmek

durumunda oldukları geniş kırsal alanlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca Yasayla her ne kadar köylerde ve köy tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülen yerlerde Belediye Gelirleri Kanunu uyarınca alınması gereken vergi, harç ve katılım payları beş yıl süreyle ertelense de, kırsal alanda yaşayan ve gelir düzeyi oldukça düşük olan vatandaşlar için yeni vergi yükleri ortaya çıkmaktadır (Genç, 2014: 10). Yasayla içme ve kullanma suları için alınacak ücretin de beş yıllık süreyle en düşük tarifenin % 25'ini geçmeyecek şekilde belirlenmesine rağmen, söz konusu uygulamayla beş yıl beklenmeden içme ve kullanma sularından alınan ücretlerde büyük artışlar gözlenecektir. Ülkede kullanılan suyun $\frac{3}{4}$ 'ünün tarımda kullanıldığı düşünülürse, bu uygulamanın çiftçi ve kırdaki yaşayan aileler için büyük bir mali külfeti beraberinde getirmesi beklenmektedir (Adıgüzel, 2012: 173).

Mali hususların yanı sıra, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun "Kuruluş" başlıklı 4. maddesinde değişiklik yapan Yasa, büyükşehir olma koşulunu oldukça kolaylaştırmıştır. "Toplam nüfusu 750 binden fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir" (6360 Sayılı Kanun, md. 5) hükmüne yer veren Yasa ile nüfus büyüklüğü 750 binden fazla olan iller büyükşehir olma niteliğine sahip olmuştur. Ancak büyükşehir olmak için sadece nüfusun gerekli ölçüt olması, tüm sorunları çözümleyici yeterli bir özellik taşımamaktadır. Aynı zamanda nüfus büyüklüğünün yanı sıra, hizmet etkinliği, kültürel gelişmişlik ve sosyal altyapı düzeyi, fiziki yerleşim durumları ve tabii ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu bakımdan büyükşehir olma koşulları bakımından 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile kaydedilen ilerlemenin geriletilmeye, optimal ölçekten gittikçe uzaklaşmaya başlandığı (Atmaca, 2013: 177), ölçek sorunun da eksik kavrandığı görülmektedir (İzci ve Turan, 2013: 122).

Mahalli idare birliklerinin önemli bir kısmını tasfiye eden, 26 yeni ilçe kurulmasını öngören Yasa ile bu Yasanın yayımlandığı tarih itibarıyla Ulusal Adres Veri Tabanına kayıtlı ya da Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uydu fotoğraflarıyla tespit edilen bütün yapıların ruhsatlı sayılması ve bu yapıların elektrik, su ve bunun gibi kamu hizmetlerinden yararlandırılması uygulaması (6360 Sayılı Kanun, geçici md. 1), zımni bir imar affi anlamına gelmektedir. Bu şekilde büyük kısmı kaçak yapı niteliğinde olan ve bir bölümü hakkında yıkım kararı bulunan yapıların, herhangi bir teknik incelemeden geçirilmeden, meşruluğu sorgulanmadan ruhsatlı sayılması olanaklı hale gelmiştir. Böylece kıyı alanlarını işgal eden, sit alanlarını ve korunması gereken doğal zenginlikleri tahrip eden, köylerdeki yapılaşmayı yozlaştıran ve yıkılması gereken bütün yapılar affedilmiştir (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2012: 9).

Kısacası Anayasa tarafından çizilen il özel idaresi, belediye ve köyden oluşan çerçevenin dışına taşan bir mahalli idare reformunu, Anayasada gerekli değişiklikler yapılmadan gerçekleştirmek isteyen AK Parti tarafından çıkarılan 6360 sayılı Yasa ile ülkede yeniden merkezileşme eğilimlerinin güçlendirilmeye çalışıldığı söylenebilir. 2004 sonrası dönemde AB'ye üyelik sürecinin etkisiyle yerel yönetimleri güçlendirmeye dönük olarak belediye, büyükşehir belediyesi ve il özel idaresine ilişkin mevzuatı revize eden, yasalaşamayan Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı'nın ardından kamu yönetimi reformu çalışmalarını mahalli idarelere ilişkin yasaların yanı sıra, diğer yasal düzenlemelerle de gerçekleştirmeye çalışan AK Parti Hükümetleri döneminde bu düzenlemelerin sürdürülmesi beklenirken, aksine son dönemlerde merkeziyetçilik eğilimlerinin hissedilebilir düzeye eriştiği görülmektedir.

AK Parti Hükümetlerinin son döneminde artan merkeziyetçilik eğilimleri, Türkiye'de siyasal partiler düzeyinde varolan ve sıkça nükseden merkeziyetçi geleneğin henüz bitmediğinin bir göstergesidir. Türkiye'de taşra/çevre ve özellikle alt gelir gruplarından oluşan seçmenlerin ağırlıklı olarak kendilerinin temsilcisi olduklarını varsaydıkları ve programlarında da bu temsilciliğe vurgu yapan siyasal partilere destek verdikleri görülmüştür. 3 Kasım 2002 genel seçimlerinden günümüze kadar gelinen süreçte bu yönde en fazla desteğin de AK Parti'ye kaydığı su götürmez bir gerçektir. Ancak merkeze yerleşen siyasal partilerin bir süre sonra bu kitlenin beklentilerine kulak tıkadığı şeklindeki (Görmez, 2012) genel teamülün, AK Parti döneminde de bozulmadığı görülmektedir. Sistemle barışık bir parti görünümü vermek amacıyla muhafazakâr demokrat kimlik tanımına yönelen, sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar ve güçlendirilmiş bir yerel yönetim talebinde olan, AB perspektifini kendi varlığını da konsolide edecek şekilde politikasının eksenine oturtan (Türkiye'de ilk kez AB üyeliğini hükümetin ana programı olarak beyan ederek) (Dedeoğlu, 2005: 41) AK Parti'nin, 3 Kasım 2002 genel seçimlerinden itibaren katıldığı genel ve yerel seçimlerde artırdığı oy oranı ve sergilediği başarılı siyasi performansıyla muhafazakâr demokrat kimlik tanımının at başı gitmediği tespit edilmiştir. Başlangıçta yerelleşme yanlısı olan AK Parti'nin iktidarını pekiştirdikçe ve merkeze yerleştikçe yerel yönetimlere verilen yetkilerin bir bölümünü merkeze çekme eğilimine yöneldiği ve önemli bir meşruiyet kaynağı olarak addettiği AB'ye üyelik sürecinde gözetilen yerindelik, halka yakınlık, çoğulculuk ve demokratiklik gibi birtakım temel ilkelerden uzaklaşmaya başladığı görülmektedir. 6360 sayılı Yasa ile özellikle mahalli idareler mevzuatı konusunda AK Parti Hükümetleri döneminde kaydedilen ilerleme geriletilmeye; "halkın yerel yönetimlerde etkin temsili", "subsidiarite ilkesi", "yönetsel açıklık ve halkın yerel yönetimleri denetleyebilmesi", "yerel yönetim organlarının bağımsız olması ve

karar süreçlerine halk katılımı” (Yaylı ve Pustu, 2008: 137-152) gibi yerel demokrasinin ilkelerinden, yerel yönetimler konusunda optimal ölçek anlayışından, yerleşmiş yapı ve imar düzenlemelerinden uzaklaşmaya başlanmıştır.

Sonuç

Milli Görüş Hareketi’nde beliren bölünme neticesinde Hareketin yükselen kanadı Yenilikçilerin çabalarıyla kurulan AK Parti, siyasal İslamcılığı ve Milli Görüş kimliğini reddederek, muhafazakâr demokrat kimlik tanımıyla yeni bir siyaset tarzını benimsemiştir. Suni bir kimlik tanımıyla sistemle barışık bir görüntü çizmeye çalışan, İslamcı ve etnik kökene dayalı partilerden ziyade bir kitle partisi olma amacını taşıdığı belirten AK Parti; demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi değerlerle muhafazakâr değerleri sentezlemeye çalışan, sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar ve güçlendirilmiş bir yerel yönetim talebinde olan, Milli Görüş çekirdeğini korurken merkez sağdan, liberal görüşlü, hatta solda siyaset yapmış bazı isimlere etkin görevler vererek kendini merkezde konuşlandırma gayreti içinde olan bir siyasi partidir. Kendisine meşruiyet zemini sağlayacak alanlardan biri olarak gördüğü dış politikada İslamcı Milli Görüş geçmişini reddederek yönünü AB ve ABD’ye dönen AK Parti, yaptığı bu manevrayla ordunun Türk siyasetindeki rolünün azalmasına yol açtığı gibi, asker-sivil bürokrasi karşısındaki konumunu da güçlendirmiş ve Anadolu’da palazlanan sermaye sınıfının da beklentilerini karşılamıştır.

Türkiye’de muhafazakârlık ve liberalliği birbirine eklemleyen Özal geleneğini devam ettiren bir çizgide yer almayı yeğleyen AK Parti, Özal döneminde başlatılan kamu yönetimi ve mahalli idareler reformunu da devam ettirmek ve bu alanda köklü düzenlemeler yapmak amacıyla Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı’nı TBMM’ye taşımış; ancak bu girişiminde başarısız olmuştur. Yasalaşmamakla birlikte bu Yasa Tasarısı ile ülkede başlatılan kamu yönetimi reform süreci, küreselleşme ve AB’yle bütünleşme çalışmalarlarıyla bağlantılı olarak sürdürülen kapsamlı yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kanunu gibi yasal düzenlemeler ve söz konusu düzenlemelerde gerçekleştirilen değişiklikler ve çalışmanın konusunu teşkil eden 6360 sayılı Yasa, Kamu Yönetimi Temel Yasa Tasarısı’nın izlerini taşımaktadır. Ancak 6360 sayılı Yasa’dan önce çıkarılan bu yasalara bakıldığında; Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi ve Avrupa Kentsel Şartı gibi uluslararası metinlerde sıklıkla üzerinde durulan “katılımcı demokrasi”, “açıklık ve bilgi edinme”, “belediye yardımlarından yararlanma” gibi haklara,

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda yer alan "özerk yerel yönetimin kapsamı"na, "yerel yönetimlerin kendi iç idari örgütlenmelerini kurabilmeleri" gibi hükümlere uyulduğu, yerel yönetimler üzerinde vesayet denetiminin oldukça hafifletildiği, yerel yönetimler üzerindeki yerindelik denetiminin yerini hukukilik denetimine bıraktığı, AB'ye uyum süreci kapsamında mahalli idarelerin yanı sıra, Türk kamu yönetimi dizgesinde de farklı yapılanmalara gidildiği görülmektedir.

Bu gelişmelerin, siyasi meşruiyet kaygısıyla muhafazakâr demokrat kimlik tanımına yönelen, sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir siyasal iktidar ve güçlendirilmiş bir yerel yönetim talebinde olan AK Parti'nin, 2002-2007 yılları arasındaki iktidarı döneminde AB'ye üyelik sürecinin gereklerini de dikkate alarak yerel siyaseti güçlendirme yolunda attığı adımların semeresi olduğu söylenebilir. Ancak AK Parti, iktidarını pekiştirdikçe muhafazakâr demokrat kimlik tanımındaki temel argümanlardan uzaklaşarak yerel yönetimlere verilen yetkilerinin bir bölümünü merkeze çekme eğilimine yönelmiş, AB'ye üyelik sürecinde gözetilen birtakım yerel demokrasi ilkelerinden ve uluslararası metinlerde ele alınan haklardan uzaklaşmaya başlamıştır. Yönetimsel gerçeklikten ve bilimsel altyapıdan yoksun, Anayasaya aykırı şekilde hazırlanan 6360 sayılı Yasada bu bariz bir şekilde hissedilmektedir. Bir yandan yerellik ve hizmette yerindelik ilkesiyle çelişen, diğer yandan hizmet kalitesi ve etkinliğini sekteye uğratan Yasa, merkezce atanmış bir temsilci olarak valinin yönetsel kapasitesini artırmış, Anayasada öngörülen coğrafi yerinden yönetim kuruluşlarının tüzel kişiliğine son vererek bunların hak ehliyetini ve karar alma yetkilerini ortadan kaldırmıştır. Katılım, danışma, karar alma, idari ve mali hususlar bakımından Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na birçok açıdan aykırı olan Yasa, yerel yönetimler konusunda optimal büyüklük anlayışından ve imar mevzuatında öngörülen düzenlemelerden de uzaklaşılmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ş. (2012). “6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Toplum ve Demokrasi*, Sayı: 13-14, s. 153-176.

Adıgüzel, Ş. ve M. Tek (2014). “6360 Sayılı Yasa ve Türkiye’nin Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Değişim: Hatay Örneği”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 23, Sayı: 3, s. 73-102.

AK Parti (2001). “Parti Programı”, <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi>, Erişim Tarihi: 23.11.2014.

AK Parti (2011). “Başbakan Erdoğan’ın 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyanname-si’nin Kamuoyu Tanıtımında Yaptığı Konuşmanın Tam Metni”, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-2011-genel-secimleri-secim-beyan-amesi-aciklamasinin-tam/7171#1>, Erişim Tarihi: 28.12.2014.

AK Parti (2012). “AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu Siyaset, Toplum, Dünya”, <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon>, Erişim Tarihi: 14.12.2014.

AK Parti (2014). “30 Mart 2014 Yerel Seçimleri Seçim Beyanname-si”, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/2014-secim-beyanname-si/59655#1>, Erişim Tarihi: 26.11.2014.

Akdoğan, Y. (2003). *Muhafazakâr Demokrasi*, Ankara: AK Parti Yayınları.

Akdoğan, Y. (2004). *AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Akdoğan, Y. (2005). “Adalet ve Kalkınma Partisi”, Bora, T. ve Gültekingil, M. (Der.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları, 620-631.

Akgün, B. (2006). “Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset Geleneği ve AK Parti”, *Muhafazakâr Düşünce*, Sayı: 9-10, s. 23-37.

Akın, R. (2012). *Türk Siyasal Tarihi 1908-2000*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Aksu, A. (2012). *Yeni Siyaset Paradigması*, Ankara: Orient Yayınları.

6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (06.12.2012 Tarih, 28489 Sayılı Resmi Gazete).

6447 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (22.03.2013 Tarih, 28595 Sayılı Resmi Gazete).

Atmaca, Y. (2013). “Optimal Belediye Büyüklüğü ve Yeni Büyükşehir Belediye Yasası”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 168-184.

Aykol, H. (2009). *Türkiye’de Siyasi Parti Kapatmanın Tarihi*, İstanbul: İmge Kitabevi.

Bac, M. M. (2004). “The New Face of Turkey: The Domestic and Foreign Policy Implications of November 2002 Elections”, *East European Quarterly*, Vol: 37, No: 4, pp. 421-438.

Bakirezer, G. ve Y. Demirer (2013). “AK Parti'nin Sosyal Siyaseti”, Uzgel, İ. ve B. Duru (Der.), *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*, Ankara: Phoenix Yayınevi, s. 153-178.

Bayramoğlu, A. (2004). *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*, Ankara: AK Parti Yayını.

5393 Sayılı Belediye Kanunu. (13.07.2005 Tarih, 25874 Sayılı Resmi Gazete).

Bingöl, Y. ve Ş. Akgün (2005). “Demokratlıktan Muhafazakâr Demokratlığa: Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisinin Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, s. 1-33.

Bora, T. (2004). AKP ve Muhafazakâr Demokratlığın Sınırları. *Karizma*, Sayı: 17, s. 37-42.

Boztepe, M. (2014). “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Yerel Yönetimlerin Meclis Kararları Üzerinde Vesayet Denetimi”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Sayı: 10, s. 94-110.

Can, H. H. (2013). “Türk Mahalli İdare Sistemine Etkileri Bakımından 6360 Sayılı Kanun”, http://mts.org.tr/mevzuat/1092/turk_mahalli_idare_sistemine_etkileri_bakimindan_6360_sayili_kanun, Erişim Tarihi: 08.01.2015.

Çaha, Ö. (2007). *Dört Akım Dört Siyaset*, Ankara: Orion Kitabevi.

Çakır, R. (2005). “Milli Görüş Hareketi”, Bora, T. ve Gültekingil, M. (Der.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık (Cilt 6)*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 544-549.

Çelik, A. (2013). “Yerel Özerklik Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun Genel Bir Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s. 17-28.

Çelikyay, H. (2014). “Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası”, *SETA Analiz*, Sayı: 101, s. 1-24.

Dağı, İ. (2004). “AK Parti: Müslüman Demokrat mı Muhafazakar Demokrat mı?”, http://www.zaman.com.tr/yorum_ak-parti-musluman-demokrat-mi-muhafazakar-demokrat-mi_543.html, Erişim Tarihi: 0.11.2014.

Dedeoğlu, B. (2005). “Dünden Yarına Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Siyasa*, Sayı: 1, s. 23-45.

Dedeoğlu, E. (2011). “Büyükşehir Belediye Yönetimlerine Genel Bakış”, *Dış Değerlendirme*, Sayı: 4, s. 130-135.

Demirel, A. (2013). “Çok Partili Hayat, Siyaset, Partiler, Seçimler”, Demirel, A. ve S. Sözen (Der.), *Türk Siyasal Hayatı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 60-95.

Diñer, Ö. ve C. Yılmaz (2003), *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 1: Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim*, Ankara: Başbakanlık Yayınları.

Diñer, Ö., B. Eryılmaz ve diğeri (2013), *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 2: Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı*, Ankara: Başbakanlık Yayınları.

Doğanay, Ü. (2007). “AKP’nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 1, s. 65-88.

Emini, F. T. (2009). “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 16, Sayı: 2, s. 31-48.

Erdoğan, M. (2007). “28 Şubat Darbesi”, Birey Yayıncılık (Der.), *28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi*, İstanbul: Birey Yayıncılık: 17-28.

Erder, S. ve N. İncioğlu (2013). “2004 Sonrası Gelişmeler: Yerel Siyaset İkinci Planda”, www.arkitera.com/files/haber/14828/yerelpolitika_onsoz.pdf (28.02.2015).

Genç, F. N. (2014). “6360 Sayılı Kanun ve Aydın’a Etkileri”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: Özel Sayı, s. 1-29.

Görmez, K. (2012). “Yerelleşme-Merkezileşme Geriliminde Büyükşehir Yasası”, http://www.zaman.com.tr/yorum_yerellesme-merkezilesme-geriliminde-bu-yuksehir-yasasi_2017227.html (08.02.2015).

Gözler, K. (2013). “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler Yirmi Dokuz İlde İl Özel İdareleri ve Köylerin Kaldırılması ve İlçe Belediyelerinin Büyükşehir İlçe Belediyesi Haline Dönüştürülmesi Anayasamıza Uygun mudur?”, *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 122, s. 37-82.

Gözüaçık, H. (2014). “6360 Sayılı Kanunu Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Anayasa Kapsamında Değerlendirilmesi”, http://www.mahallidarelerdergisi.org/Halil_Gozuacik+6360_SAYILI_KANUNU_AVRUPA_YEREL_YONE_TIMLER_OZERKLIK_SARTI_VE_ANAYASA_KAPSAMINDA_DEGERLENDIRILMESI_yazi43.html (09.03.2015).

Güler, B. A. (2012). “Hükümetin 8 Ekim 2012 Günlü Bütünşehir Yasa Tasarısı Üzerine”, <http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/B%C3%9CT%C3%9CNSEH%C4%B0RTASARIBAG.pdf> (04.03.2015).

Günel, A., S. Atvur ve K. O. Dernek (2014). “6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 55-70.

Gürkan, A. (2011). “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Muhafazakâr Demokrat Kimliğinin Oluşumunda Sosyal Politikanın Etkileri. *OPUS (Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi)*, Sayı: 1, s. 1-13.

Hasanoğlu, M. ve Z. Aliyev. (2006). “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, s. 81-103.

İzci, F. ve M. Turan (2013). “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s. s117-152.

Kahraman, H. B. (2012). “Yeni Muhafazakârlık ve AK Parti Dönüşümü”,<http://www.sabah.com.tr/yazarlar/kahraman/2012/10/12/yeni-muhafazakrlik-ve-ak-parti-donusumu>, Erişim Tarihi: 17.11.2014.

Kahraman, L. ve B. Evre (2008). Türkiye’deki Siyasi Parti Programlarında “Demokrasi” Kavramlaştırmaları: Karşılaştırmalı Perspektifle AKP ve CHP Örnek Olayı, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 63-80.

Karaalioglu, M. (2001). *Hilal ve Ampul Fazilet’ten Saadet ve AK Parti’ye Bir Hareketin Öyküsü*, İstanbul, Bakış Yayınları.

Karasu, M. A. (2014). “Şanlıurfa’da Kentsel Gelişme ve 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: Özel Sayı, s. 178-193.

Kaya, E. ve H. Şentürk (2007). "Muhafazakâr Demokraside Yerel Yönetim Vizyonu." <http://erolkaya.com/wp-content/uploads/kitaplar/muhafazakar-demokrasi-side-yerel-yonetim-vizyonu.pdf>, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

Keleş, R. (2006). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Kongar, E. (2006). 21. Yüzyılda Türkiye 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koyuncu, E. ve T. Köroğlu (2012). “Büyükşehir Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme”, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1352462517-9.Buyuksehirler_Tasarisi_Uzerine_Bir_Degerlendirme.pdf (23.02.2015).

Köseçik, M. (2007). “Avrupa Birliğine Üyelik Sürecinin Türkiye’nin Yerel Yönetim Yapısına Etkileri”, Özgür, H. ve M. Köseçik (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-II*, Ankara: Nobel Yayınları, s. 691-737.

Kurt, Ü. (2009). *AKP Yeni Merkez Sağ mı?*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Küçükyılmaz, M. (2009). *Türkiye’de Siyasal Katılım Tek Partiden AK Parti’den Siyasal İslam ve Demokrasi Tartışmaları*, İstanbul: Birey Yayıncılık.

Okutan, M. Ç. (2006). “Adalet ve Kalkınma Partisi: Muhafazakâr Demokrat mı, Hıristiyan Demokrasinin Müslüman Versiyonu mu?”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, s. 307-324.

Oral, U. (2012). “Tarih Tekerrürden İbarettir Midir?”, <http://www.haberbiz.com/tarih-tekerrurden-ibaret-midir/m68>, Erişim Tarihi: 18.12.2015.

Öner, Ş. (2006). *Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’de Belediye Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Pamuk, M. (2001). *Yasaklı Umut Recep Tayyip Erdoğan*, İstanbul: Birey Yayıncılık.

Poyraz, F. (2010). “Milli Nizam Partisinden AK Parti’ye ‘İslami Hareketin Partileri ve Değişim’”, Uzun, T. (Der.), *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, Ankara: Orion Kitabevi, 311-338.

Sambur, B. (2009). “The Great Transformation of Political Islam in Turkey: The Case of Justice and Development Party and Erdogan”, *European Journal of Economic and Political Studies*, Volume: 2, Number: 2, pp. 117-127.

Sarıbay, A. Y. (2003). “AKP’nin Politik Kimliği ve Gidişatı”, <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/10/11/yorumlar/default.htm>, Erişim Tarihi: 07.12.2014.

Taner, A. (2011). “Yerelleşen Kamu Hizmetleri ve Dış Denetim Boyutu”, *Dış Denetim*, Sayı: 4, s. 145-153.

TBMM (2012). “Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu ve 20 Milletvekilinin; Malatya Milletvekili Veli Ağbaba ve 22 Milletvekilinin; Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova’nın; Aydın Milletvekili

Ali Uzunırmak'ın; Tekirdağ Milletvekili Bülent Belen'in; İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal'ın; Malatya Milletvekili Öznur Çalık ve 14 Milletvekilinin Benzer Mahiyetteki Kanun Teklifleri ile İçişleri Komisyonu Raporu", <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss338.pdf>, Erişim Tarihi: 26.12.2014.

Tekin, Ü. (2004). AK Parti'nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği, Ankara: Orient Yayınları.

Tekin, Y. ve Ç. Okutan (2011). *Türk Siyasal Hayatı*, Ankara: Orion Kitabevi.

TMMOB Şehir Plancıları Odası (2012). "Haber Bülteni Kasım-Aralık 2012", http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/4eaf30fe146ac07_ek.pdf (28.02.2015).

Torlak, S. ve Y. Sezer (2005). "Büyükşehir Belediye Reformu Üzerine Bir Değerlendirme", Özgür, H. ve M. Kösecik (Ed.), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I*, Ankara: Nobel Yayınları, s. 89-109.

Uzgel, İ. (2013). "Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele", Uzgel, İ. ve Duru, B. (Der.), *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu (2002-2009)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, s. 357-379.

Yavuz, M. H. (1997). "Political Islam and the Welfare (Refah) Party in Turkey", *Comparative Politics*, Volume: 30, Number: 1, pp. 63-82.

Yavuz, M. H. (2005a), *Modernleşen Müslümanlar Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti*, (Çev. A. Yıldız), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Yavuz, M. H. (2005b). "The Transformation of a Turkish Islamic Movement: From Identity Politics to Policy", *The American Journal of Islamic Social Sciences*, Vol: 22, No: 3, pp. 105-111.

Yaylı, H. ve Y. Pustu (2008). "Yerel Demokrasinin İlkeleri", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 16, s. 133-153.

Yıldırım, E. (2002). "AKP: Bir Politik Tasarımın Sosyolojik Temsiliyeti", *Birikim*, Sayı: 163-164, s. 66-70.

Yıldırım, Z. ve İ. A., Selçuk (2013). “6360 Sayılı Kanun Çerçevesinde Değişen Sınırlar ve Genişleyen Yetki Alanlarının İzmir İli Planlama Pratiği Açısından İrdelenmesi”, *TMMOB İzmir 2. Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: TMMOB Yayını, s. 431-443.

Yıldız, A. (2004). “Muhafazakârlığın Yerlileştirilmesi ya da AKP’nin Yeni Muhafazakâr Demokrasi””, *Karizma*, Sayı: 7, s. 53-56.

Yılmaz, A. (2010). “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, s. 175-195.

Yılmaz, İ. (2008). “Influence of Pluralism and Electoral Participation on the Transformation of Turkish Islamism”, *Journal of Economic and Social Research*, Volume: 10, Number: 2, pp. 43-65.

Yılmaz, M. E. (2012). “The Rise of Political Islam in Turkey: The Case of the Welfare Party”, *Turkish Studies*, Volume: 13, Number: 3, pp. 363-378.

Yılmaz, N. (2005). “İslamcılık, AKP, Siyaset”, Bora, T. ve Gültekingil, M. (Der.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık* (Cilt 6), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 604-619.

Yontar, İ. G. ve M. Dağ (2014). “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Çerçevesinde Türkiye’de Mali Özerklik”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 21, s. 147-162.

Zengin, O. (2014). “Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2, s. 93-116.